

Tiina-Elisa Astikainen, Reetta Kauppinen, Tiina Kauppinen

LAPSEN TUEN TARPEEN
HUOMIOIMINEN MIKKELIN
PÄIVÄKODEISSA

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma

Toukokuu 2016

MAMK

University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

	Opinnäytetyön päivämäärä 31.3.2016
Tekijä(t) Tiina-Elisa Astikainen, Reetta Kauppinen, Tiina Kauppinen	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Sosiaalian koulutusohjelma, Sosionomi (AMK)
Nimeke Lapsen tuen tarpeen huomioiminen Mikkelin päiväkodeissa	
Tiivistelmä <p>Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan lapsen tuen tarpeen huomioimista Mikkelin kaupungin päiväkodeissa. Tarkoituksena on selvittää, miten tuen tarve ilmenee, miten siihen vastataan sekä miten tuen tarpeen toteuttamista kehitetään. Työssä keskitytään alle esiopetusikäisiin lapsiin. Opinnäytetyössä huomio kohdistuu myös kiertävien erityislastentarhanopettajien mahdollisuuksiin toteuttaa tuen tarpeen huomioimista omassa työssään ja miten kiertävien erityislastentarhanopettajien ja tuen tarpeessa olevien lasten määrät kohtaavat Mikkelin kaupungin päiväkodeissa. Tutkimuslupa on haettu Mikkelin kaupungin varhaiskasvatusjohtajalta.</p> <p>Opinnäytetyö tehtiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Aineiston keruussa on hyödynnetty puolistrukturoituja ryhmähaastatteluja. Haastatteluihin osallistui kasvatushenkilöstöä viidestä eri kunnallisesta päiväkodista sekä osa kiertävistä erityislastentarhanopettajista. Aineiston analysoinnissa on käytetty teemoittelua. Teoreettinen viitekehys koostuu varhaiskasvatuksen sekä erityisvarhaiskasvatuksen valtakunnallisista sekä kunnallisista suuntaviivoista. Siinä tarkastellaan myös keskustelua, jota käydään valtakunnallisesti varhaiskasvatuksen kentällä. Osiossa käsitellään myös Mikkelin kaupungin päivähoidossa yleisimmin käytetyt tuen tarpeen muodot. Teoreettinen viitekehys täsmentyi opinnäytetyöprosessin edetessä.</p> <p>Opinnäytetyössä nousi esiin, että suurimmat alueet, joissa tukea tarvitaan, ovat kielen kehitys, tarkkaavaisuuden haasteet sekä aistisäättely. Kerätyn aineiston pohjalta, tuen tarpeeseen vastaaminen on haasteellista Mikkelin kaupungin päivähoidossa. Kehittämistä vaativia osa-alueita ovat muun muassa henkilöstöressurit sekä työmenetelmät. Henkilöstöressurssien vähyys näkyi sekä kiertävien erityislastentarhanopettajien että päiväkotien henkilökunnan haastatteluissa. Tämä heijastuu suoraan toimijoiden kykyyn vastata tuen tarpeeseen.</p>	
Asiasanat (avainsanat) varhaiskasvatus, erityiskasvatus, tuen tarve, kielen kehitys, kielen kehityksen vaikeudet, motoriikka, tarkkaavaisuushäiriö sekä aistisäättely	
Sivumäärä 50 + 7	Kieli suomi
Huomautus (huomautukset liitteistä) Liitteinä tutkimuslupahakemus, tutkimuslupa, kirje päiväkodeille, kiertävien erityislastentarhanopettajien haastattelukysymykset, päiväkotien haastattelukysymykset	
Ohjaavan opettajan nimi Arja Salakka	Opinnäytetyön toimeksiantaja

DESCRIPTION

	Date of the bachelor's thesis 31.3.2016
Author(s) Tiina-Elisa Astikainen, Reetta Kauppinen, Tiina Kauppinen	Degree programme and option Degree Programme in Social Work, Bachelor of Social Services
Name of the bachelor's thesis The recognition of need for support among children in the day care of Mikkeli	
Abstract <p>This bachelor's thesis examines the recognition of need for support in day care aged children in the day care of the city of Mikkeli. The purpose is to clarify how the need for support appears, how it is responded to and how the recognition of the need for support is developed. The bachelor's thesis is also focused on the possibilities of the itinerant special kindergarten teachers to notice the appearing need for support and how the number of itinerant special kindergarten teachers correlates to the number of children with special needs in the day care in Mikkeli. The permit of research was granted by the director of early childhood education in Mikkeli.</p> <p>The thesis was conducted as qualitative research method. The material was collected by semi structured group interviews. Educational personnel from five different day care units and a part of the itinerant special kindergarten teachers took part in the interviews. The material was analysed thematically.</p> <p>The theoretical framework consists of the national and municipal guidelines of early childhood education and special early childhood education. The nationwide discussion of the changes in the area of early childhood education is also represented in the thesis as well as the most common areas of need for support in day care on Mikkeli. The framework was specified during the thesis process.</p> <p>Based on the collected material, responding to the need for support is challenging in the day care in Mikkeli. Personnel resources and work methods were the areas most in need of development. The lack of resources in personnel influenced the ability of staff and itinerant special kindergarten teachers to respond to the need for support in the day care units.</p>	
Subject headings, (keywords) early childhood education, special early childhood education, need for support, language development, difficulties in language development, motor skills, ADHD, sensory control	
Pages 50 + 7	Language Finnish
Remarks, notes on appendices Application for permit, permit of research, letter to day care units, interview questions for itinerant special kindergarten teachers, interview questions for day care personnel	
Tutor Arja Salakka	Bachelor's thesis assigned by

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	VARHAISKASVATUS	1
2.1	Varhaiskasvatusta säätelevät valtakunnalliset säädökset.....	2
2.2	Varhaiskasvatus kunnallisella tasolla	4
2.3	Varhaiskasvatuksen toteutus.....	6
2.4	Kasvattaja ja kasvatusympäristö.....	6
2.5	Varhaiskasvatus Mikkelissä.....	7
2.6	Varhaiskasvatus valtakunnallisessa keskustelussa	8
3	VARHAISERITYISKASVATUS	10
3.1	Erityisen tuen tarpeen määrittely	11
3.2	Tuen tarpeen toteutus.....	11
3.3	Tuen tarve Mikkelin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa.....	13
4	TUEN TARVE PÄIVÄHOIDOSSA	14
4.1	Tuen tarve tilastojen valossa.....	14
4.2	Kielenkehitys	15
4.3	Motoriikka ja sen kehitys.....	16
4.4	Tarkkaavaisuudenhäiriöt.....	18
4.5	Aistisäätely	20
5	TUTKIMUSONGELMAT JA TUTKIMUSMENETELMÄ	21
5.1	Tutkimusongelmat	22
5.2	Teemoittelu analysoinnin tukena.....	23
5.3	Aiemmat opinnäytetyöt liittyen varhaiserityiskasvatukseen	24
6	HAASTATTELUJEN TULOKSET	25
6.1	Kiertävien erityislastentarhanopettajien haastattelu	25
6.1.1	Tuen tarve	26
6.1.2	Varhaiskasvatussuunnitelma ja -laki.....	27
6.1.3	Resurssit ja kehittäminen	27
6.2	Päiväkotien haastattelut	29
6.2.1	Tuen tarpeen määrittely	29
6.2.2	Tuen tarpeen huomiointi	30
6.2.3	Yhteistyö eri tahojen kanssa	31

6.2.4	Henkilöstö	32
6.2.5	Varhaiskasvatussuunnitelma ja – laki	33
6.2.6	Resurssit ja kehittäminen	35
7	POHDINTA	37
7.1	Johtopäätökset aineiston pohjalta	37
7.1.1	Tuen tarpeen määrittely ja huomiointi	37
7.1.2	Yhteistyö eri tahojen kanssa ja henkilöstö	39
7.1.3	Varhaiskasvatussuunnitelma ja –laki	40
7.1.4	Resurssit ja kehittäminen	41
7.2	Opinnäytetyöprosessi	42
7.3	Opinnäytetyö aiheen ajankohtaisuus lastentarhanopettajan työkuvan näkökulmasta	45
7.4	Jatkotutkimusehdotukset	45
	LÄHTEET	47

LIITTEET

- 1 Tutkimuslupahakemus
- 2 Tutkimuslupa
- 3 Kirje päiväkodeille
- 4 Kiertävien erityislastentarhanopettajien haastattelukysymykset
- 5 Päiväkotien haastattelukysymykset

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan päivähoitoikäisen tuen tarpeen huomioimista Mikkelin päivähoitossa. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten Mikkelin päiväkodit huomioivat lapsella ilmenevää tuen tarvetta ja millä keinoilla tukea toteutetaan. Opinnäytetyössä käsitellään myös tuen tarpeen toteutuksen kehittämistä. Opinnäytetyössä huomio painottuu myös kiertävien erityislastentarhanopettajien mahdollisuuksiin toteuttaa tukea tarjottujen resurssien pohjalta sekä siihen, miten tuen tarpeen määrä ja erityislastentarhanopettajien määrät kohtaavat Mikkelin päiväkodeissa. Opinnäytetyön tutkimuslupa (liitteet 1 ja 2) on haettu Mikkelin kaupungin varhaiskasvatusjohtajalta.

Opinnäytetyön aineiston keruu toteutettiin puolistrukturoiduilla ryhmähaastatteluilla. Haastatteluihin osallistui yhteensä kolme kiertävää erityislastentarhanopettajaa sekä kahdeksan varhaiskasvatusalan ammattilaista viidestä eri päiväkodista. Opinnäytetyö on tuotettu ilman osallistuneiden henkilöiden tai päiväkotien tunnistetietoja ja sen tekemisessä on noudatettu eettisiä periaatteita. Opinnäytetyön aihe valikoitui tekijöiden yhteisten mielenkiinnon kohteiden pohjalta. Tuen tarpeen huomioimista päivähoitoikäisillä on tutkittu vähän Mikkelin alueella. Kaksi opinnäytetyön tekijöistä hakee tutkiintoonsa myös lastentarhanopettajan kelpoisuutta. Tämä rajasi aiheen liittymään varhaiskasvatukseen. Työnjaollisesti yksi tekijöistä toimi pääkirjoittajana ja kaksi muuta vastasivat tiedonkeruusta. Haastattelukysymykset ja haastattelut tuotettiin yhdessä.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys käsittelee varhaiskasvatusta sekä varhaiserityiskasvatusta Mikkelin päivähoitossa. Teoreettisessa viitekehyksessä esitellään myös alueella näkyvimmit tuen tarpeen muodot. Teoreettinen viitekehys tarkentui tehtyjen haastattelujen perusteella. Keskeisiä käsitteitä opinnäytetyössä ovat varhaiskasvatus, erityiskasvatus, tuen tarve, kielen kehitys, kielen kehityksen vaikeudet, motoriikka, tarkkaavaisuushäiriö sekä aistisäätely.

2 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatus -termillä kuvataan pedagogista kokonaisuutta, joka muodostuu kasvatuksen, opetuksen ja hoidon aspekteista. Johtuen varhaiskasvatuksen kolmiulotteisesta

luonteesta, toiminta on aina suunniteltua ja tavoitteellista. Varhaiskasvatuksen tulee edistää lapsen kehitystä, oppimista ja tasapainoista kasvua. Varhaiskasvatus on näin ollen jatkuvaa vuorovaikutusta lapsen ja kasvattajan välillä. Tässä vuorovaikutuksessa korostuu lapsen omaehtoisen leikin merkitys. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.)

Laadukkaana varhaiskasvatuksen pohjalla on kasvatustieteellinen ideologia, jossa lapsen kasvu, kehitys ja hoiva kohtaavat. Tästä johtuen, kasvattajan ammatillisella osaamisella on suuri merkitys kehityksen luotsaamisessa. Myös kasvatusyhteisön ammatillinen ote ja tietoisuus ovat ensiarvoisen tärkeitä osia laadukasta varhaiskasvatusta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.)

Varhaiskasvatusta järjestetään sille ennalta määritellyssä paikassa, jota kutsutaan päiväkodiksi. Vaihtoehtoisesti varhaiskasvatusta voidaan järjestää myös perhepäiväkodissa, joka on joko yksityiskoti tai muu kodinomainen paikka. Elokuussa 2015 voimaan astunut varhaiskasvatuslaki on laajentanut myös päivähoidon varhaiskasvatuksen alaiseksi toiminnaksi. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973.)

Varhaiskasvatuslaki (36/1973) tähdentää, että lapselle on pyrittävä tarjoamaan päivähoitopaikka, jossa lapsi saa hoitoa ja kasvatusta siihen vuorokauden aikaan, kun hoitotarve ilmenee. Päivähoitoon ovat oikeutettuja lapset, joilla oppivelvollisuus ei ole vielä alkanut. Päivähoitoon ovat oikeutettuja erityistapauksissa myös tätä vanhemmat lapset. Tämänlaisia tapauksia voivat olla esimerkiksi tilanteet, jolloin olosuhteiden vuoksi lapsen hoitoa ei voida muilla tavoilla järjestää.

2.1 Varhaiskasvatusta säätelevät valtakunnalliset säädökset

Varhaiskasvatusta säätelevät eri valtakunnalliset säädökset. Opetus- ja kulttuuriministeriön vastuulla on lasten päivähoidon suunnittelu, ohjaus sekä valvonta yleisellä tasolla. Aluehallintovirasto vastaa suunnittelusta, ohjauksesta ja valvonnasta omalla toimialueellaan. Aluehallintovirastojen toimintaa ohjaa Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston ohjauksella mahdollistetaan varhaiskasvatuksessa esiintyvien toimintaperiaatteiden, ratkaisukäytäntöjen sekä menettelytapojen samankaltaisuus valtakunnallisesti liittyen päivähoidon ohjaukseen ja valvontaan. Yhdenmukaisiin käytäntöihin liittyen Sosiaali- ja terveysministeriö

sopii yhdessä Opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa päivähoiton tulostavoitteet. Näiden tavoitteiden pohjalta Sosiaali- ja terveysministeriö laatii päivähoiton tulostavoiteasiakirjan yhdessä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston kanssa. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen ohjauksen väline, joka on valtakunnallisesti käytössä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet pohjaavat vuonna 2002 valtioneuvoksen hyväksymiin linjauksiin. Nämä linjaukset sisältävät varhaiskasvatuksen kehittämisen tärkeimmät painopisteet ja keskeisimmät periaatteet. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 7.)

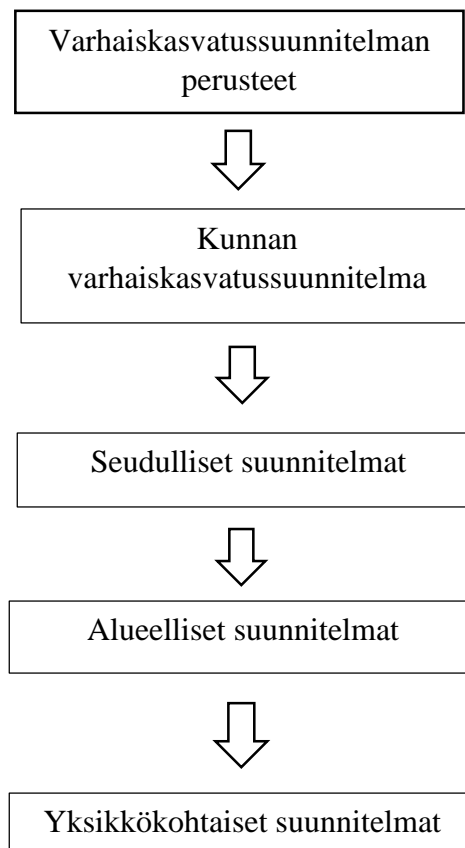
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on työväline, jolla pyritään ohjaamaan kaikkia yhteiskunnan järjestämän varhaiskasvatuksen toiminnanmuotoja yhdenmukaisilla käytännöillä. Sen tavoitteena on yhtenäistää toimintaa ja ohjata toiminnan sisällöllistä kehittämistä, niin että laadukas varhaiskasvatus toteutuu valtakunnallisesti. Kuntien tehtävänä on varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta arvioida palvelun tarvetta ja toteutumista sekä konkretisoida varhaiskasvatuksen toimintamuodot ja -sisällöt omassa kunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 7–8.)

Suomalainen varhaiskasvatus perustuu kansallisen lainsäädännön ja säännösten lisäksi myös kansainvälisille säädöksille. Näistä huomattavin on Yhdistyneiden Kansakuntien Lapsen oikeuksien yleissopimus. Sopimus painottaa ihmisarvoa, ja sen neljä yleisperiaatetta ovat syrjintäkielto ja lasten tasa-arvoinen kohtelun vaatimus, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen, lapsen etu sekä lapsen oikeus täysipainoiseen kehittymiseen. Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa nämä kohdat näkyvät vahvasti turvallisuuden takaamisena. Lapsella on oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin, kasvuun, kehitykseen ja oppimisen sekä ympäristöön, joka mahdollistaa leikin ja monipuolisen toimimisen. Lapsella on niin ikään oikeus tulla ymmärretyksi ja kuulluksi oman ikätasonsa ja kehityksensä mukaisesti ja saada tarvittaessa erityistä tukea. Lapsella on myös perustavaa laatua oleva oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon tai elämäntavoihinsa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 12.)

Edellä mainittuja seikkoja tuo esiin myös perustuslaki. Lain mukaan varhaiskasvatuksessa toteutettavia perusoikeuksia ovat yhdenvertaisuus, ihmisarvon loukkaamattomuus, yksilön vapauden ja oikeuksien turvaaminen, kielelliset ja kulttuuriset oikeudet sekä uskonnonvapaus. Laki painottaa, että lasta on kohdeltava yksilönä ja lapsella tulee olla mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin omaa kehitystään vastaavasti. Julkisen vallan vastuulla on tukea perhettä ja muita lapsien huolenpidosta vastaavia henkilöitä lapsen hyvinvoinnin ja kasvun turvaamisessa. (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002, 15.)

2.2 Varhaiskasvatus kunnallisella tasolla

Kuntien omat varhaiskasvatussuunnitelmat pohjautuvat Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Tämän lisäksi, kunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman tukeutuvat kunnassa tehtyihin lapsiin ja perheisiin keskittyviin suunnitelmiin sekä varhaiskasvatusta sekä esiopetusta koskeviin kunnan omiin linjauksiin. Varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään kunnan seudulliset, alueelliset sekä yksikkökohtaiset suunnitelmat sekä niiden säännöllinen tarkastaminen. (Kuva 1.) Varhaiskasvatussuunnitelma on varhaiskasvatusta ohjaava työväline, johon kaikki kunnan alueella varhaiskasvatuksen saralla työskentelevät henkilöt sitoutuvat. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 43.)

KUVA 1. Varhaiskasvatussuunnitelmien eri tasot

Yksiköiden omat varhaiskasvatussuunnitelman ovat kunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa täydentäviä asiakirjoja. Siinä kuvataan yksikön toimintaympäristö, erityispiirteet sekä mahdolliset varhaiskasvatuksen painotusalueet. Yksikön varhaiskasvatussuunnitelma huomioi kunnallista suunnitelmaa tarkemmin tilannesidonnaisuuden, sillä siinä korostuu yksikön omat lapsiryhmät, toimintaympäristö sekä toimintaolosuhteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perustana on luoda hyvä kasvatuksellinen ympäristö henkilöstön ja vanhempien kanssa. Tästä syystä on tärkeää, että toimintaa dokumentoidaan ja arvioidaan määräajoin. (Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteet 2005, 43–44.)

Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on alueen yksiköiden ohjenuora, johon yksiköt pohjaavat omat varhaiskasvatuksen linjansa. Tästä johtuen, kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman tulee olla sisällöltään monipuolinen. Suunnitelmassa tulee käydä ilmi varhaiskasvatuksen linjaukset ja strategiat. Näihin sisältyvät palvelujen tuottamistavat, toimintamuodot ja niiden ominaispiirteet, laatu järjestelmän kuvaus, tukipalvelujen järjestäminen, yhteistyökumppanit, turvallisuussuunnitelma sekä mahdolliset varhaiskasvatukseen liittyvät erilliset hankkeet kunnan alueella. Suunnitelman on sisällettävä toiminta-ajatus sekä arvot, joiden pohjalta varhaiskasvatustyötä tehdään. Näiden pohjalta on mahdollista määritellä varhaiskasvatuksen päämäärät ja tavoitteet, sekä miten varhaiskasvatusta toteutetaan käytännössä. Tähän liittyen on tärkeää huomioida erityisen tuen tarpeen tilanteet sekä varhaiskasvatuksen järjestäminen eri kieli- ja kulttuuritaustaiselle lapselle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 44.)

Moniammatillinen yhteistyö ja verkostotyö painottuvat laadukkaassa varhaiskasvatuksessa. Yhteistyö esi- ja perusopetuksen kanssa mahdollistaa lapsiystävälliset siirtymät lapsen kehitystä ajatellen. Moniammatilliseen yhteistyöhön sisältyvät myös muut kunnalliset tahot, kolmas sektori, seurakunnat, oppilaitokset sekä sosiaalialan osaamiskeskukset. Varhaiskasvatussuunnitelmaan tulee kirjata lapsen yksilöllisen varhaiskasvatuksen laatimiseen ja seurantaan liittyvät puitteet sekä kasvatuskumppanuuden ja vanhempien osallisuuden toteuttaminen käytännössä. Varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa kunnallista varhaiskasvatustyötä, ja on jatkuvasti kehittämistyön alaisena. Tästä johtuen sen sisällöllinen arviointi ja seuranta on ensiarvoisen tärkeää. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 44.)

2.3 Varhaiskasvatuksen toteutus

Kuten edellä on käynyt ilmi, varhaiskasvatuksen tärkeimpänä tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja kehitystä. Hyvinvoivalla lapsella on edellytykset oppia, kasvaa ja kehittyä. Hyvinvoinnin edellytyksenä on lapsen perustarpeisiin vastaaminen. Lapsen tulee kokea, että häntä arvostetaan omana itsenään, ja että hänen yksilölliset tarpeensa huomioidaan. Tällöin hänellä on mahdollisuus oppia sosiaalisia taitoja. Pysyvät ja turvalliset ihmissuhteet mahdollistavat lapsen hyvinvoinnin varhaiskasvatuksessa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 15.)

Varhaiskasvatus toteutetaan hoidon, kasvatuksen sekä opetuksen muodostamana kokonaisuutena. Lapsen ikä ja kehitystaso määrittelevät kuitenkin sen, miten näitä tekijöitä painotetaan varhaiskasvatuksessa. Mitä pienempi lapsi on kyseessä, sitä enemmän korostetaan hoidollista vuorovaikutusta. Hoitotilanteet ovat myös olennaisia kasvatuksen ja ohjauksen tilanteita. Niillä on suuri merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimismahdollisuuksille. Näin ollen hyvä hoito on perusta kaikelle varhaiskasvatuksessa tapahtuvalle toiminnalle. Se luo lapselle mahdollisuuden suunnata mielenkiintonsa toisiin lapsiin, toimintaympäristöön ja itse toimintaan. Kasvatuksen, hoidon ja opetuksen kokonaisuus edistää lapsen myönteistä minäkuvaa, ajattelun kehittymistä sekä ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja. Päivähoidossa ilmenevät arjen tilanteet ja vuorovaikutusteot ovat kaikki tärkeä osa tätä kokonaisuutta, ja on kasvattajan tehtävä tuoda ohjauksen ja kasvattamisen ulottuvuudet näihin tilanteisiin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 15–16.)

2.4 Kasvattaja ja kasvatusympäristö

Varhaiskasvatuksessa henkilöstö muodostuu moniammatillisesta kasvattajayhteisöstä. Yhteisön toiminta perustuu yhteiskunnassa varhaiskasvatukselle määriteltyihin arvoihin ja toimintatapoihin. Yksilön oma kasvattajuus ja sen taustalla olevat arvot sekä eettiset periaatteet ovat tärkeitä tiedostaa laadukkaana päivähoidon tuottamisen kannalta. Ammatilliselta edellytetään kykyä reagoida lapsen tunteisiin ja tarpeisiin, ja kykyä lukea eri tilanteita. Hänen tehtävänä on suunnitella toiminta ja ympäristö niin, että ne tukevat lapsen ominaisia tapoja toimia. Tämä ammatillisuus luodaan koulutuksella, tiedolla ja kokemuksella. Kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti, kasvattaja

dokumentoi ja arvioi toteutettua toimintaa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 17.)

Varhaiskasvatusympäristö on kokonaisuus, joka muodostuu fyysistä, psyykkisistä sekä sosiaalisista tekijöistä. Varhaiskasvatusympäristön käsitteeseen sisältyvät myös toiminnassa käytetyt välineet ja materiaalit, lähiympäristöt sekä toiminnallisesti eri tilanteisiin liittyvät sosiaaliset sekä psyykkiset ympäristöt. Hyvä suunnittelu mahdollistaa lapselle miljöön, joka tukee tämän kehitystä. Ympäristön ottaessa huomioon toiminnalliset ja esteettiset näkökulmat lapsella on edellytyksiä kehittyä leikin, toiminnan ja itseilmaisun kautta. Myönteinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö myös ottaa huomioon lapsen hyvinvointiin vaikuttavat tekijät. Suunnitelmallisuudella ja tilojen tarkoituksenmukaisuudella parannetaan lasten ja kasvattajien välistä vuorovaikutusta, ja sallitaan erilaisten sekä erikokoisten vertaisryhmien toiminta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 17–18.)

2.5 Varhaiskasvatus Mikkelissä

Mikkelin voimassa oleva varhaiskasvatussuunnitelma on vuodelta 2012. Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan perheille tarjotaan omista tarpeista lähtevää monipuolista varhaiskasvatusta sekä esiopetusta. Suunnitelmassa korostuu hyvän kasvatusilmapiirin sekä toimintaympäristön tärkeys ja kasvatuksellinen kumppanuus kasvattajien ja vanhempien välillä. Siitä huolimatta että arvomaailma painottuu vahvemmin yksikkökohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa, on kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa painotettu yhteisinä arvoina asiakaslähtöisyyttä, kehittämistähtoa, yhteisöllisyyttä sekä avoimuutta. (Mikkelin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012, 7.)

Päivähoidossa asiakkaaksi ei katsota vain päivähoidossa käyvää lasta, vaan koko palvelua käyttävä perhe käsitetään päivähoidon asiakkaaksi. Kiinnostus koko palvelua käyttävää perhettä kohtaan on asiakaslähtöisyyden kannalta tärkeää. Asiakkaita kannustetaan antamaan päivähoidosta palautetta. Päivähoidon kehittämisen puolesta molempiin suuntiin kulkeva avoin dialogi on tärkeää. (Mikkelin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012, 9.)

Kehittämistähto päivähoidon perusarvona pohjautuu yhteiseen käsitykseen toiminnan tavoitteista, päivähoidon perustehtävistä ja yksikön arvoista. Henkilöstöllä tulee olla

mielenkiintoa kehittää omaa työtään ja ammatillisuuttaan sekä kykyä asennoitua avoimin mielin varhaiskasvatuksen tulevaisuuteen ja sen tuomiin haasteisiin. Henkilöstön koulutus on seikka, joka vaikuttaa vahvasti kehittämistahtoon. Mikkelin kaupungissa esimiehet päivähoidon saralla ottavat osaa johtamisen kehittämisohjelmaan. Ohjelma tähtää muun muassa oman esimiestyön kehittämiseen sekä yhtenäisen ymmärryksen luomiseen päivähoidossa. Kehittämistyön onnistumisen kannalta yhteisiin kehitysmalleihin sitoutuminen on tärkeää. Yksittäisen työntekijän kannalta säännölliset kehityskeskustelut esimiehen kanssa ovat myös arvokas omaa ammatillisuutta ohjaava työväline. (Mikkelin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012, 9.)

Yhteisöllisyys on tärkeää työyhteisön sisällä. Yhteisöllisyys työyhteisössä näkyy yhteisiin arvoihin, toimintatapoihin sekä yhteisvastuullisuuteen sitoutumalla. Yhtenäisen ymmärryksen tulee näkyä kasvatulinjoissa, tavoitteissa, käytännöissä sekä perustehtävässä. Näihin voidaan vaikuttaa säännöllisillä palavereilla, jotka varmistavat tiedonkulun ja vaikuttamismahdollisuuden jokaiselle työntekijälle. Yhteisöllisyyden käsite laajenee asteittain – ensin yksiköistä moduleihin ja niistä yhteistoimintaryhmiin. Moduulit koostuvat alueella päivähoitoa tarjoavista kunnallisista ja yksityisistä päiväkodeista, ryhmäperhepäiväkodeista sekä perhepäivähoidosta. Yhteistoimintaryhmään sisältyvät taas päivähoiton esimies sekä edustaja kustakin modulista. Yhteistoimintaryhmään sisällytetään tarvittaessa myös asiantuntijajäseniä. Mallilla pyritään varmistamaan tiedonkulku ja yhteisöllisyyden saavuttaminen koko päivähoidon kentän saralla. (Mikkelin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012, 9.)

Avoimuus arvona näkyy kasvatushenkilöstön ja vanhempien välisessä vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksen tulee olla avointa ja luottamuksellista. Onnistunut vuorovaikutus edellyttää lasten sekä perheiden aitoa kuulemistä että heidän mielipiteidensä arvostamista. Avoimuuden tulee näkyä myös itse työyhteisössä. Moniammatillinen ja toisia arvosta työyhteisö mahdollistaa sen, että kaikki voivat vaikuttaa omaan työhönsä ja yhdessä tehtyihin päätöksiin. (Mikkelin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012, 10.)

2.6 Varhaiskasvatus valtakunnallisessa keskustelussa

Hallitus on linjannut varhaiskasvatukseen liittyen säästötoimenpiteitä. Nämä säästötoimenpiteet tulevat voimaan vuoden 2016 elokuun alusta. Näitä kaavailtuja säästötoimia

ovat ryhmäkoon kasvaminen, päivähoitomaksujen korotukset sekä päivähoito-oikeuden rajaaminen. Päivähoitomaksujen suuruudesta ei ole vielä päätetty. Ryhmäkokoon suunnitellut muutokset tarkoittavat sitä, että jokaista työntekijää kohden päivähoitossa on 8 yli 3-vuotiasta lasta. Tällöin ryhmäkokoo kasvaa 21:stä 24:ään. On huomioitava, että osapäiväisten lasten mukaan tulo lapsiryhmään kasvattaa ryhmän koon yli 24:ään. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lapsiryhmässä voi olla jopa 13 lasta yhtä kasvattajaa kohden. (Liiten 2015, A17.)

Päivähoito-oikeuden rajaamisella tarkoitetaan sitä, että tulevaisuudessa lapsella on subjektiivinen oikeus vain 20 tuntiin päivähoitossa viikon aikana. Oikeus kokopäiväiseen päivähoitoon säilyy lapsilla, joiden vanhemmat työskentelevät tai opiskelevat päätoimisesti. Kokopäiväiseen päivähoitoon on mahdollisuus myös tilanteissa, joissa perheen sisäiset olosuhteet niin vaativat. Toisaalta, vasta voimaan tullut päivähoitolain muutos selkeästi korostaa, ettei päiväkodin lapsiryhmissä tule olla yhtäaikaisesti enempää lapsia, kuin kolmea kasvattajaa vastaava lapsimäärä. (Liiten 2015, A17.)

Hallitusohjelman ollessa suunnitteluasteilla on vahvasti noussut esiin huoli subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaamisesta ja sen muutoksista. Etenkin on puhuttanut se, mitä tapahtuu kun osapäiväisen lapsen vanhempi saakin kokoaikaisen työn. Lapselle tulee näin oikeus kokopäiväiseen päivähoitoon. Onko kunnan mahdollista järjestää päivähoito näissä tilanteissa niin, että lapsen on mahdollista jatkaa samassa päiväkotiryhmässä? Toinen ilmennyt huolenaihe on henkilökunnan koulutustason ylläpitäminen ryhmäkokojen kasvaessa. Eräänä argumenttina lapsiryhmien koon kasvattamisen puolesta on esitetty kansainvälinen vertailu ryhmien koo' oista. Monessa muussa maassa päivähoitolaapsiryhmät ovat selkeästi suurempia kuin Suomessa. (Vihavainen 2015, A11.)

Hallitusohjelman tuomat säästötoimenpiteet ovat havaittavissa myös kunnallistasolla. Mikkeliin on kaavailtu suurta, jopa 180 paikan päiväkotia. Lisäksi jo vuoden 2016 alusta toimintansa aloitti toinen, 129-paikkainen päiväkoti. Uusilla ”jättipäiväkodeilla” pyritään vähentämään painetta jo olemassa olevilta vuoropäivähoitoa tarjoavilta yksiköiltä. Uudet päiväkodit ovat kohdennettu alueille, joissa lisähoitolaapsin tarvetta on eniten ilmennyt. (Raittila 2015, 7.)

Ryhmäkokoihin kaavailut muutokset aiheuttavat monia mielipiteitä myös Mikkelin kaupungin päättäjissä. Kaupunginhallitus on poikkeuksellisesti palauttanut kasvatus- ja opetuslautakunnan käsittelyyn tämän tekemän ehdotuksen subjektiivisen päivähoito-oikeuden sekä ryhmäkokojen suuruuden säilyttämisestä ennallaan. Lautakunnassa päätöstä on perusteltu vahvasti lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen turvaamisella. Mikkelissä oli suunniteltu ryhmäkokojen kasvattamista uuden varhaiskasvatuslain pohjalta. Ryhmäkokojen kasvattamisella kaupunki haki säästöjä varhaiskasvatuksen kuluissa. (Ahdelma 2016, 7.)

3 VARHAISERITYISKASVATUS

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lapsen kasvua ja kehitystä. Varhaiskasvatus on muokkautunut vuosien aikana puhtaasti aikuisjohtoisesta toiminnasta lapsilähtöisiin menetelmiin pohjaavaan päivähoitoon. Varhaiskasvatuksessa tukea tarvitsevien lasten kanssa tehtävään työhön vaikuttaa merkittävästi erilaisuuteen suhtautuminen. (Pihlaja 2005, 43.)

Päivähoidossa on pitkään ollut vallalla määrällinen näkökulma lapsen kehitystä tarkastellessa. Tällä tarkoitetaan sitä, että lapsen kehitys on lineaarista, ja lapsen tulee osata tietyn ikäkauden aikana tietyt asiat. Näkökulman kautta lapsen toimintaympäristö ei siis ole merkityksellinen lapsen kehityksen kannalta. Vastakkaisena näkökulmana tälle on laadullinen kehitysnäkemyks. Tämän näkemyksen mukaan on olemassa lapselle tärkeitä kehitysvaiheita, joihin lapsi pääsee oman kehitysvauhtinsa mukaisesti. Näkemys ei aseta tiukkoja ikäsidonnoisia merkkipaaluja kehitykselle. (Pihlaja 2005, 57.)

Lapsen erityisen tuen tarpeen määrittely on lähtökohtaisesti ongelmakeskeistä ja pohjautuu vahvasti lapsen kehityksen määrälliseen näkökulmaan. Kehityksen ongelmakohtia pyritään havainnoimaan ja tunnistamaan ikätasoiseen kehitykseen peilaten, jotta tuen tarve on mahdollista huomioida. Lapsien yksilöllisten piirteiden vuoksi tuen tarpeen tunnistaminen voi olla haastavaa. Erityisen tuen tarve jakautuu kolmeen luokkaan: vammaisuus/ sairaus, sosiaaliset riskit ja oppimisvalmiuksiin liittyvät riskit. (Pihlaja 2005, 58–59).

3.1 Erityisen tuen tarpeen määrittely

Erityisen tuen tarpeesta puhutaan silloin, kun lapsen oppimiseen, kasvuun tai kehitykseen liittyvät edellytykset ovat heikentyneet vamman, sairauden tai jonkin muun toimintavajautta aiheuttavan syyn vuoksi. Lapsella voi myös esiintyä oppimiseen liittyviä riskitekijöitä tai tarvetta psyykkiselle tai sosiaaliselle tuelle. Tällöin lapsen katsotaan myös tarvitsevan erityistä tukea. Päivähoidon saralla lasten tarpeet erityiseen tukeen ovat olleet hyvin monimuotoisia, mutta näkyvästi eniten haasteita on ollut kielen kehityksen sekä sosiaali-emotionaalisen kehityksen saroilla. (Alijoki & Pihlaja 2012, 261.)

Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 35–36) painottaa erityisen tuen tarpeen määrittelyssä havainnointia. Lapsen tuen tarve voi olla joko määräaikaista tai pysyvämpiluonteista. Tästä johtuen, lapsen yksilöllisten toimintamahdollisuuksien määrittely on ensiarvoista erityistä tukea mietittäessä. Tukea pyritään järjestämään mahdollisimman pitkälle niin sanottujen yleisten varhaiskasvatuspalvelujen puitteissa. Tällöin tuki tuodaan lapselle tämän päiväkotiryhmään. Lapsen tarvitsema tuki tulee järjestää mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tuen tarpeen havaitsemisesta. Tiivistetty yhteistyö vanhempien kanssa on myös ensiarvoisen tärkeä osa tukitoimia.

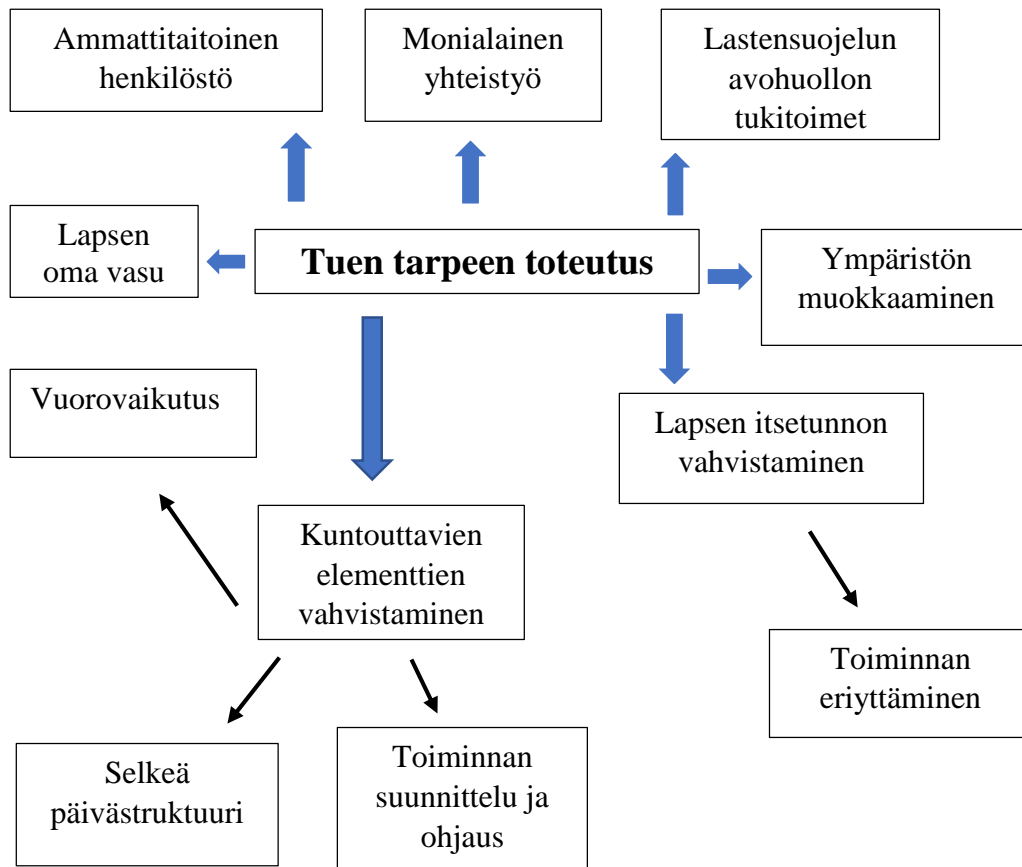
Alijoki ja Pihlaja (2012, 262–263) nostavat esiin, ettei päivähoitossa ole selkeää yksiselitteistä ohjenuoraa erityisen tuen tarpeen määrittelylle. Erityisen tuen tarpeen määrittelyn tulee olla laaja-alaista. Tällöin ympäristön luomat mahdollisuudet sekä lapsen omat valmiudet oppimiseen ja kokonaisvaltaiseen kehitykseen kohtaavat. Alijoki ja Pihlaja jatkavat, että vaikka lain mukaan erityisen tuen tarpeessa olevalle lapselle on laadittava kuntoutussuunnitelma, tämä toteutuu vain noin puolessa tapauksista joissa lapsi on niin sanotussa tavallisessa päivähoitoryhmässä. Erityisryhmissä päivähoitoa saaville lapsille on tehty asianmukaiset kuntoutussuunnitelmat.

3.2 Tuen tarpeen toteutus

Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteet (2005, 36) linjaa, että tuen tarpeen toteuttamisessa lapsen toimintaympäristöjä tulee mukauttaa tämän fyysisille, psyykkisille ja emotionaalisisille tarpeille sopiviksi. Lapsen itsetunnon vahvistaminen on tärkeässä asemassa ja itsetuntoa vahvistetaan päivittäiseen kasvatustoimintaan sisällytetyllä toiminnan

eriyttämisellä. Arjen toimintaan sisältyvien kuntouttavien elementtien vahvistaminen on myös tärkeä osa tuen toteuttamista. Näitä elementtejä ovat muun muassa hyvä vuorovaikutus, lapsen ja ryhmän toiminnan systemaattinen suunnittelu ja ohjaus sekä päivähoiton selkeä struktuuri.

Lapsen oman varhaiskasvatussuunnitelman tulisi sisältää toimintasuunnitelma siitä, miten lapsen yksilöllinen tuen tarve toteutetaan lapsiryhmässä. Toimintaa ja tukimuotojen toimivuutta lapsen kanssa tulisi arvioida säännöllisesti. Monialainen yhteistyö lapsen tukimuotojen järjestämisessä on tärkeää. Hyvin muodostettu erityinen tuki edellyttää osaavaa henkilökuntaa, tiloja ja välineitä jotka vastaavat lapsen tuen tarpeeseen sekä hyvää viranomaistasolla tapahtuvaa yhteistyötä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 37.) Kuvassa 2 tuen tarpeen toteutus on esitetty kaavion muodossa.

KUVA 2. Tuen tarpeen toteutus

Erityisen tuen tukitoimiksi voidaan mieltää myös lastensuojelun alaiset avohuollon tukitoimet. Lastensuojelulaissa (2007/417) katsotaan, että päivähoitoa voidaan tarjota avohuollon tukitoimena lapselle ja tämän perheelle, kun tarkoituksena on edistää lapsen myönteistä kehitystä ja tukea huoltajien kasvatustaitoja. Lapsen päivähoito kehityksen

tukitoimena vaatii lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän arvion lapsen tai vanhemman tuen tarpeesta. (THL 2015.) Ehkäisevä lastensuojelu pyrkii myös edistämään lapsen hyvinvointia ja turvaamaan lapsen kasvua ja kehitystä. Ehkäisevän lastensuojelun toisena tärkeänä osana on tukea vanhemmuutta ja tarjota vanhemmille voimavaroja ja apua heidän kasvatustehtäväänsä. (Alijoki & Pihlaja 2012, 263.)

3.3 Tuen tarve Mikkelin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa

Mikkelin varhaiskasvatussuunnitelma (2012, 35) painottaa, että lapsen tuen tarpeen arvioinnin lähtökohtana tulee olla kasvatushenkilöstön sekä vanhempien yhteinen huoli. Lapsen tarve tukeen voi ilmetä usealla eri osa-alueella, kuten fyysisen, tiedollisen, tunne-elämän, sosiaalisen tai taidollisen kehityksen saralla. Tuen tarvetta arvioidaan kasvatushenkilöstön ja vanhempien käymien keskustelujen pohjalta. Arvioinnissa voidaan käyttää apuna havainnointilomakkeita. Mikkeliissä on käytössä 4-vuotiaan yhteistyölomake, joka täytetään yhdessä vanhempien kanssa. Lomake viedään neuvolaan 4-vuotistarkastuksen yhteydessä. Apuna tuen tarpeen arvioinnissa voidaan hyödyntää erityislastentarhanopettajia, neuvolan terveydenhoitajaa, psykologia, puheterapeuttia, kunnan sosiaalityöntekijää tai lapsen kehityksen tukiyksikön palveluja.

Varhaiskasvatussuunnitelmassa on määritelty erilaisia tukitoimenpiteitä liittyen tuen tarpeeseen. Näistä ensimmäisenä on ryhmäkoon pienentäminen. Ryhmäkokoja muutetaan silloin, kun lapsella on todettu erityisen tuen tarve ja selkeä tarve yksilöllisempään ohjaukseen. Päivähoitoryhmään on myös mahdollista sijoittaa avustaja, jos ryhmäkoon pienentämisen koetaan olevan riittämätön tukitoimenpide. Jos alueella on useita tuen tarpeen lausunnon omaavia lapsia, voidaan alueelle perustaa pienryhmä. Pienryhmien tarve määritellään aina yhdelle toimikaudelle kerrallaan. (Mikkelin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012, 36.)

Varhaiskasvatukseen voi liittyä myös muita tukipalveluja, kuten kuntoutusohjaus tai terapia. Oppivelvollisuuden piirissä oleville lapsille tarjotaan myös erityisopetusta. Tukipalvelut pyritään muodostamaan kokonaisuutena, jossa eri lääketieteelliset ja kasvatukselliset kuntoutuspalvelut sovitetaan yhteen. Tukipalveluja tarjotaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluina. Palveluja tarjoavat tahot ovat neuvola, lasten kehityksen tukiyksikkö, lapsiperheiden sosiaalityö sekä vammaispalvelu. (Mikkelin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012, 36.)

4 TUEN TARVE PÄIVÄHOIDOSSA

Lasten päivähoito 2013 – Kuntakyselyn osaraportin (2014, 3) mukaan erityistä tukea päivähoitossa tarvitsee yhteensä 16 493 lasta. Kyselyyn vastanneiden kuntien lasten yhteislukumäärä oli 208 478 lasta. Kyselyn pohjalta tukea tarvitsee siis noin 8 prosenttia päivähoitossa olevista lapsista. Verrattuna vastaavaan vuonna 2010 tehtyyn kyselyyn tuen tarve on kasvanut. Raportissa erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tarkoitetaan lasta, jolla on alan lääkärin tai muun asiantuntijan lausunto tuen tarpeesta. Luvussa tarkastellaan niitä kehityksen alueita, joissa tarve tukeen näkyy eniten.

4.1 Tuen tarve tilastojen valossa

Mikkelin päivähoitossa tukea tarvitsevia päivähoitoikäisiä lapsia on arviolta noin 10–12 prosenttia kaikista päivähoitossa olevista lapsista. Tuen tarve on pysynyt samana viime vuosien ajan. Tosin lukumäärällisesti tukea tarvitsevien lasten määrään vaikuttaa se, kuinka paljon lapsia on kokonaisuudessaan päivähoitossa. Nykyisin tuen tarve on mahdollista huomata varhaisemmassa vaiheessa, ja Mikkelin kaupunki panostaakin varhaiseen puuttumiseen pulmien havaitsemisessa. Neuvolakäynneillä seulotaan lasten pulmia muun muassa leikki-ikäisen lapsen neurologisilla arvioilla eli lene-testeillä. Kiertävien erityislastentarhanopettajien mukaan tuen tarvetta esiintyy paljon eroperheiden sekä maahanmuuttajaperheiden lapsilla. (Kiertävät erityislastentarhanopettajat 2015.)

Kiertävien erityislastentarhanopettajien (2015) mukaan eniten tuen tarvetta ilmenee puheen kehityksessä. Lähes 70 prosentilla tuen tarpeisista on kielellisiä ongelmia. Muita esiintyviä tuen tarpeita ovat tarkkaavaisuuden haasteet sekä aistisäätelyn ongelmat. Aistisäätelyn ongelmia on opittu viime vuosina tunnistamaan paremmin. Tämä on tärkeää, sillä ratkaisemattomina tunnesäätelyn ongelmat voivat aiheuttaa hankaluuksia myöhemmällä iällä. Tuen tarpeessa olevien poikien lukumäärä on kiertävien erityislastentarhanopettajien mukaan hieman suurempi kuin tyttöjen lukumäärä. Ongelmat ovat kuitenkin samanlaisia sukupuolesta riippumatta. Sukupuolijakauma vaihtelee eri alueiden

mukaan. Alla on eritelty haastattelujen pohjalta nousseet yleisimmät tuen tarpeen muodot Mikkelin päivähoitossa.

4.2 Kielenkehitys

Ihmisen kyky kommunikoida puhutulla kielellä perustuu laajalti varhaiseen vuorovaikutukseen. Kielen kehittyminen kytkeytyy vahvasti yksilön muuhun kognitiiviseen kehitykseen. Näitä kehityksen osa-alueita ovat muun muassa ajattelu, muisti, havainnointi sekä älykkyys. Kielellinen kehitys onkin tulosta lapsen ja tämän ympäristön vuorovaikutuksesta ja lapsen kognitiivisesta kehityksestä. Kielellinen tietoisuus jakautuu neljään eri tasoon. Näitä tasoja ovat fonologinen, morfologinen, synaktinen sekä semanttis-pragmaattinen tietoisuuden taso. Fonologisella tietoisuudella tarkoitetaan yksilön tietoutta äänneistä. Morfologinen tietoisuus kuvaa kielen sanaston sekä muotojen ymmärtämistä. Synaktinen tietoisuus muodostuu kielen sääntöjärjestelmän, melodian, puheen rytmin sekä sanajärjestyksen sisäistämisestä. Semanttis-pragmaattinen tietoisuus taas kuvaa sanojen sisältöjen sekä merkitysten ymmärtämistä. (Koivunen & Lehtinen 2015, 153.)

Lapsen sanavarastoa arvioidessa, kiinnitetään huomiota sekä passiiviseen että aktiiviseen sanavarastoon. Tällä tarkoitetaan puheen tuottamisen ja ymmärtämisen kykyjä. Alle kahden vuoden iässä, lapsi ymmärtää puhetta paljon enemmän, mitä pystyy tuottamaan. Tuottavan puheen kehittyminen alkaa kiihtymään noin puolentoista vuoden iässä ja tämän jälkeen lapsi alkaa yhdistelemään irrallisia sanoja lauseiksi. Kolmen vuoden iässä lapsen puheessa ilmenee jo kysymys-, käsky- sekä kieltolauseita. Neljävuotias osaa käyttää määreitä, jotka kuvaavat esineiden paikkaa. Sanojen taivutusmuotojen sisäistäminen tapahtuu kahden ja neljän ikävuoden välisenä aikana. Viisivuotiaalle on ominaista taivutussääntöjen, ja sanojen yhdistelyä koskevat kielen perussäännöt. (Koivunen & Lehtinen 2015, 153–154.)

Puheen ja kielen kehityksen vaikeudet ovat yleisin alue, jossa lapsi tarvitsee erityistä tukea ja seurantaa. Tästä johtuen, lapsen kielellisen kehityksen havainnointi ja seuraminen on tärkeää. Näin edistetään kielen kehityksen pulmien varhaista tunnistamista. Kielenkehityksen pulmien havainnoinnin kannalta on ensiarvoisen tärkeää tietää, mihin asioihin missäkin ikävaiheessa tulee kiinnittää huomiota. (Koivunen & Lehtinen 2015,

189–190.) Alla on eritelty eri asioita joihin havainnoinnissa tulee erityisesti kiinnittää huomiota kielen ja vuorovaikutuksen kehitystä havainnoidessa.

Vuoden ikäisellä lapsella, johon on vaikeaa saada kontaktia ja joka ei seuraa tai pyri vaikuttamaan millään tasolla ympäristöönsä, on mahdollisesti vuorovaikutuksen kehityksessä viivästyksiä. Tässä iässä myös vähäiset kommunikatiiviset eleet sekä konsonanttien vähäisyys ja jokeltelun yksipuolisuus ovat tärkeitä mahdollisten pulmien indikaattoreita. Puolentoista vuoden iässä lapsen tulisi osata noudattaa lyhyitä käskyjä ja tuottaa kommunikatiivisia eleitä. Huolestuttavaa on myös, jos lapsi ei vielä tässä vaiheessa tuota sanoja tai tämän leikissä ei esiinny lainkaan symbolisia toimintoja. (Koivunen & Lehtinen 2015 189–190.)

Kaksivuotiaan kielen kehitystä tulisi alkaa havainnoimaan, jos tämän sanavarasto on alle 10 sanaa ja jollei lapsi kykene muodostamaan kahden sanan lauseita. Huomion arvoista on myös se, jos lapsi ei noudata lyhyitä ohjeita tai ymmärtää ne väärin. Kolmen vuoden iässä hälyttäviä merkkejä ovat suppea sanavarasto, äänneasun vakava puutteellisuus tai se, ettei lapsi taivuta sanoja lainkaan. Neljän ja kuuden ikävuoden välissä lapsen haasteet käyttää lauserakenteita, kertoa näytetystä kuvasta, kuvata esineiden ja asioiden laatua sekä hallita taivutusmuotoja kertovat kielen kehityksen viivästyksiä tai ongelmista. Tässä iässä myös suppea tuottava sanavarasto ja selkeät puutteet keskustelu- ja vuorovaikutustaidoissa kertovat kielen kehityksen haasteista. (Koivunen & Lehtinen 2015, 190.)

4.3 Motoriikka ja sen kehitys

Lapsen motorinen kehitys etenee kokonaisvaltaisuudesta eriytyneisyyteen. Tämä tarkoittaa sitä, että kehitys kulkee karkeamotoriikasta hienomotoriikkaan. Motorinen hallinta alkaa kehon keskustasta ja edistyy siitä kehon ääreisosiin. Karkeamotoriikalla tarkoitetaan vartalollista hallintaa, kuten juoksemista, hyppäämistä, heittämistä tai muita laajoja liikeratoja. Hienomotoriikalla kuvataan tarkkoja ja täsmällisiä liikkeitä, kuten kynän pitämistä kädessä. Motoriikan taidot luokitellaan käsittely-, tasapaino- sekä liikumistaitoihin. (Koivunen & Lehtinen 2015, 159.)

Karkeamotoriikan kehitykseen vaikuttaa keskushermoston kypsymisen lisäksi ympäristö. Kehitys on hyvin yksilöllistä ja jopa normaalissa viitekehityksessään motorisessa

kehityksessä esiintyy laajasti vaihtelua eri taitojen saavuttamisessa. (Eskola & Seppänen 2004, 11.) Koivunen ja Seppänen (2015, 159) huomauttavat, että yksilöllisiin eroihin vaikuttaa lapsen liikunnallinen käyttäytyminen. Kuuteen ikävuoteen asti liikkumisen eri muodot täsmentyvät karkeasta hienomotoriikkaan. Motorinen kehitys voidaan nähdä liikeratojen laadullisessa kehityksessä, kyvyssä soveltaa motoriikkaa eri tilanteissa sekä liikunnallisten suoritusten määrällisessä lisääntymisessä.

Alle vuoden iässä lapsi oppii seisomaan ja kykenee kävelemään tasaisella alustalla laajan tukipinnan avustamana. Alle kahden vuoden iässä lapsi osaa istuutua matalalle tasolle tai tuolille ja kävelyyn tarvittava tukipinta kapenee. Lapselta onnistuu myös suunnanvaihto ja hän ottaa jo juoksuaskeleita. Kahden ikävuoden jälkeen tasaisella alustalla tapahtuva juoksu on varmempaa. Kun lapsi lähestyy kolmea ikävuotta, lapsi kykenee seisomaan yhdellä jalalla ja portaiden nousu onnistuu yhden käden tuella vuorotahtisesti. Lapsi osaa vaihtaa kävelyn suuntaa terävällä käännöksellä ja vartalon kierrot tapahtuvat sujuvasti. Lapsi myös kykenee ajamaan kolmipyöräisellä. (Eskola & Seppänen 2004, 13–14.)

Kolmevuotias osaa hyppiä molemmilla jaloilla, kävellä portaita vuorotahtisesti ja napittaa paidan. Pyydettyäessä lapsi osaa liikuttaa tiettyjä laajoja kehonosiaan, kuten jalvoja, päätä tai käsiä. Tämä on tärkeä edellytys itsenäiselle toiminnalle. Lapsi harjoittaa kynäotetta vaikka kätisyys on vielä vakiintumaton. Ihmishahmo on piirroksissa pääjalokainen. (Koivunen & Lehtinen 2015, 160–161.)

Neljän ja viiden ikävuoden aikana lapsen piirroksissa ihmisvartalossa näkyvät selkeästi pää, raajat ja torso. Neljävuotias osaa piirtää neliön mallista ja leikata saksilla. Viiden ja kuuden ikävuoden välissä lapsi osaa tahdonalaisesti liikuttaa olkapäitään, lantiota, reisiä, kaulaa, tai jalanpohjia. Lapsi myös tunnistaa täsmällisiä kehon puolia, kuten vasen ja oikea, etu- ja takapuoli. (Koivunen & Lehtinen 2015, 161.)

Kielen ja motoriikan kehitys kulkevat ”käsi kädessä”. Tästä johtuen, motoriikan havainnointi on tärkeää. Arviolta 25–27 prosentilla lapsista, joilla ilmenee kehityksellistä häiriötä koordinaatiossa, esiintyy myös kielellistä tuen tarvetta. Motorisen kehityksen hitaus on myös nähty kielellisten erityisvaikeuksien ensimerkkinä. (Ahonen & Viholainen 2003, 252.)

Motorinen kehitys kytkeytyy kieleen myös oppimisen kannalta. Kielen kehitys säätelee ja suuntaa yksilön oppimista. Motorisen kehityksen ongelmat ilmenevät usein, jos yksilöllä on vaikeuksia ymmärtää puhetta. Tällöin ristiriitatilanteita ilmenee muun muassa silloin, kun lapsi opettelee liikkumaan itsenäisesti. Lapsella on tarve esitellä uusia taitojaan ja kehittää niitä edelleen. Lapsi saattaa muun muassa kiivetä pöydälle, jolloin häntä kielletään. Kun lapsen on vaikea ymmärtää, mitä häneltä pyydetään, saattaa kasvattaja turhautua, minkä lapsi havaitsee. Lapsi saattaa tulkita kielteisen reaktion kohdistuvan hänen taitojensa opetteluun. Näin ollen lapsi alkaa vältellä liikkumista. (Ahonen & Viholainen 2003, 254–256.)

Motorisen kehityksen haasteisiin ei kiinnitetä vahvasti huomiota lapsen ensimmäisten ikävuosien aikana. Usein vaikeudet huomataan vasta lapsen ryhtyessä opettelemaan vaativampia motorisia taitoja, vaikka motoriikan kehityksen haasteista olisikin ollut näkyvissä selkeitä viitteitä aiemmin. Lapsen kehitystä tulisi arvioida laaja-alaisesti, jotta kaikki tukea tarvitsevat kehityksen osa-alueet huomioitaisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Aholainen & Viholainen 2003, 252.)

4.4 Tarkkaavaisuudenhäiriöt

Tarkkaavaisuuden häiriöt sekä käytöksen säätelyn vaikeudet esiintyvät usein yhdessä kielenkehityksen haasteiden kanssa. Tämä päällekkäisyys ilmenee usein. Jopa yli puolella lapsista, joilla on ongelmia kielenkehityksen kanssa, ilmenee myös eritasoisia itsesäätelyn haasteita. (Aro 2003, 276.)

Tahdonalainen tarkkaavaisuus kehittyy syntymästä lähtien. Käytöksen ja tarkkaavaisuuden säätelyn kyvyt pohjautuvat vahvasti lapsen saamiin kokemuksiin vuorovaikutuksessa tämän ympäristön kanssa sekä lapsen biologiseen kypsymiseen. Tarkkaavaisuuden suuntaaminen ja säätely ovat yksi tärkeimpiä oppimiseen liittyvistä tiedonkäsittelytapahtumista. Muita tällaisia tapahtumia ovat ajattelu, havaitseminen, muistin toiminta, vireys sekä aistitoiminnot. (Koivunen & Lehtinen 2015, 147–148.)

Tarkkaavaisuuden ja siihen liittyvien pulmien havainnointi päivähoitossa on haastavaa. Tämä johtuu leikki-ikäisen lapsen luontaisesta lyhytjänteisyydestä ja vilkkaudesta. On

kuitenkin tärkeää seurata lapsen kehitystä ja mahdollistaa kehityksen tukeminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jos lapsen ilmentämä käytös nostattaa huolta päivähoidon ammattihenkilöstössä. (Koivunen & Lehtinen 2015, 148.)

Pieni lapsi ei kykene vielä tietoisesti prosessoimaan kaikkea sitä aisti-informaatiota, jota hän saa ympäristöstään. Tarkkaavaisuus on se tietojenkäsittelyä säätelevä taho, joka päättää, mihin vastaanotetusta informaatiosta lapsen huomio keskittyy. Alle vuoden iässä alkaa kehittyä niin sanottu jaettu tarkkaavaisuus. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi kohdentaa huomiotaan siihen mihin aikuisen huomio kohdentuu. Vanhemman lapsen kohdalla jaettu tarkkaavaisuus ilmenee niin, että lapsi kykenee käsittelemään samanaikaisesti useampaa asiaa. Lapsi voi esimerkiksi piirtää ja keskustella samanaikaisesti ystävänsä kanssa, ilman että piirtäminen keskeytyy. (Koivunen & Lehtinen 2015, 149.)

Valikoivalla tarkkaavaisuudella tarkoitetaan muun muassa sitä, että lapsi suuntaa tahdonalaisesti tarkkaavaisuuttaan tiettyyn asiaan, huolimatta ympäristön muista ärsykeistä. Tämä kyky mahdollistaa sen, että lapsi kykenee toimimaan muuttuvassa ympäristössä joustavasti. Tarkkaavaisuuden ylläpitämisen mahdollistaa pitkäjänteisyys sekä kyky hallita omia impulssejaan. (Koivunen & Lehtinen 2015, 149.)

Tarkkaavaisuudella ja kielellä on nähty selkeä yhteys oman toiminnan ohjauksessa. Eri-tyisesti psykologi Vygotski painotti teorioissaan kielen ja ajattelun välistä yhteyttä. Hän kuvasi teoriassaan sisäistä puhetta ja sen merkitystä tahdonalaisen toiminnan kehittämisessä. Teoriassa korostui kielen ja sisäisen puheen välinen yhteys. (Aro 2003, 271.)

Itselle suunnatun myönteisen puheen määrän on katsottu olevan suoraan yhteydessä siihen, kuinka hyvin lapsen suorittama toiminta onnistuu. Tämä ei tarkoita sitä, että lapset, joilla tarkkaavaisuudessa ilmenee haasteita, käyttäisivät itselle suunnattua sisäistä puhetta vähemmän. Määrällisesti, kaikki lapset käyttävät itselle suunnattua puhetta yhtä paljon. Erona on se, että tarkkaavaisuuden haasteita omaavilla lapsilla sisäinen puhe ei ole tehtävien kannalta myönteistä. Rungas kielteisen puheen määrä ennakoii huonoa tehtävästä suoriutumista. Tarkkaavaisuushäiriöisillä lapsilla tehtävään liittyvä puhe jatkuu myös ikätovereita pidempään. Voidaan olettaa, että puutteet sisäisessä puheessa johtavat impulsiivisuuteen toiminnassa sekä tehtävän aloittamisen ja loppuunsaattamisen vaikeuksiin. (Aro 2003, 276–277.)

4.5 Aistisäätely

Aistisäätelyn haasteet voidaan jakaa useaan eri kategoriaan. Näitä ovat aistien tunnistamisen haasteet, aistiärsykkeiden ja niistä kumpuavien tunteiden säätelyn haasteet sekä eri aistien yhteistoiminnan haastavuus. Aistien tunnistamisen haasteet näkyvät yksilön vaikeutena eritellä eri aisteja toisistaan. Aistiärsykkeiden ja niihin liittyvän tunnesäätelyn ongelmat ilmenevät maallikkokielessä niin sanottuna käytöshäiriönä. Tällöin tunteiden ilmaisu tapahtuu joko liioitellusti tai yksilö vetäytyy eikä kykene näyttämään selkeästi eri tunnetiloja. Aistien yhteistoiminnan haasteet näyttäytyvät vaikeutena yhdistää eri aisteja toisiinsa toiminnassa. Yksilöllä saattaa esimerkiksi esiintyä haasteita silmä-käsi-koordinaatiossa. Tämä aistisäätelyn ongelma linkittyykin usein motorisiin haasteisiin. (Miller ym. 2004, 248.)

Aistitoiminnassa ilmenevät ongelmat rajoittavat lasta suoriutumasta jokapäiväisistä asioista, joihin hänen tulisi ikäkauden mukaisen kehityksen mukaan pystyä. Lapsi saattaa tietoisesti vältellä hänelle vaativia tilanteita tai toimintoja. (Koivunen & Lehtinen 2015, 191.) Haastatteluista kävi ilmi, että tunnesäätelyn pulmat ovat aistisäätelyn haasteista näkyvimpiä päivähoidossa.

Tunnetaidot ja sosiaaliset valmiudet eli toisin sanottuna lapsen sosio-emotionaalinen kehitys on vahvasti kytköksissä kognitiiviseen ja motoriseen kehitykseen (Pirilä 2004, 22). Sosio-emotionaaliseen kehitykseen kuuluvat olennaisia osina sosiaalinen kompetenssi sekä sosiaaliset taidot. Sosiaalisella kompetenssilla tarkoitetaan kykyä vastata sosiaalisten tilanteiden tuomiin haasteisiin joustavasti. Lapsuudessa taito esiintyy positiivisena vuorovaikutuksena, omien ja toisten tunteiden tulkitsemisena ja oman käytöksen säätelynä. Sosiaaliset taidot ilmenevät lapsuudessa kielellisenä ja ei-kielellisenä vuorovaikutuksena, jossa lapsi puheellaan, teoillaan sekä valinnoillaan saavuttaa positiivisia tavoitteita toimintaympäristössään. Näitä tavoitteita ovat muun muassa oman mielipiteen kuulluksi saaminen ryhmässä, toisiin tutustuminen ja leikkiin mukaan pääseminen. (Adenius-Jokivuori ym. 2003, 287.)

Tunnetaidot ovat tärkeä osa sosiaalista kompetenssia ja näin ollen sosio-emotionaalista kehitystä. Taitoalue pitää sisällään kyvyn ilmaista tunteitaan, empatiakyvyn sekä taidon tunnistaa eri tunteita äänensävyistä, kehonkielestä sekä ilmeistä. (Adenius-Jokivuori ym.

2003, 288.) Sosio-emotionaalinen kehitys on hyvin yksilöllistä ja se kehittyy vuorovaikutuksessa ympäristöön ja ihmisiin. Kehitystä voidaan luotsata ennakoivalla kasvuym-
päristöllä ja vahvalla kiintymyssuhteella. Lapsi tarvitsee ympärilleen aikuisia, jotka sal-
livat kielteistenkin tunteiden ilmaisun. (Koivunen & Lehtinen 2015, 144.)

Puolentoistavuoden iässä lapsella alkaa kehittyä tietous siitä, onko oma toiminta aikuis-
ten mielestä hyväksyttävää vai ei. Lapsi ei vielä pysty täysin sopeutumaan uusiin tilan-
teeseen itsenäisesti, joten aikuisen tuki on tärkeää lapsen toiminnoissa. (Pirilä 2004, 23.)
Alle kahden vuoden iässä ensimmäiset moraaliin perustuvat tunteet, kuten myötätunto
ja kateus, näkyvät lapsen toiminnassa. Alle kaksivuotias lapsi kykenee myös tuntemaan
syyllisyyttä, häpeää ja ylpeyttä. (Koivunen & Lehtinen 2015, 145–146.)

Kahden ja kolmen ikävuoden välissä lapselle on muodostunut kyky tunnistaa aikuisten
toiveita. Lapselle kehittyy myös ymmärrys siitä, millaista käytöstä ympäristö häneltä
vaatii. (Pirilä 2004, 23.) Kolmevuotias kokee jo tunteita laajemmalla skaalalla. Eri tun-
teita voidaan sanoittaa ja opetella tunnistamaan yhdessä lapsen kanssa. (Koivunen &
Lehtinen 2015, 146.) Kolmen ja neljän ikävuoden välissä lapsen aktiivisuus sosiaali-
sessa vuorovaikutuksessa on kehittynyt niin, että tämä alkaa solmia ystävyysuhteita.
Kielellinen ja kognitiivinen kehitys mahdollistavat tässä iässä myös sosiaalisten tilan-
teiden ymmärtämisen. (Pirilä 2004, 22.) Neljävuotiaana lapsella on jo kyky piilottaa
omia tunteitaan (Koivunen & Lehtinen 2015, 146).

Viisivuotiaalla lapsella tunnetaitokehitys on edennyt suvantovaiheeseen. Lapsi sopeu-
tuu ympäristössä tapahtuviin muutoksiin ja hän on omatoiminen. Kiukunpuuskat ja tun-
teiden vaihtelevuus ovat silti vielä ominaisia lapsen käytöksessä. Lapsi tunnistaa hyvin
omia tunteitaan ja osaa nimetä niitä. (Koivunen & Lehtinen 2015, 146.)

5 TUTKIMUSONGELMAT JA TUTKIMUSMENETELMÄ

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytetään kvalitatiivista tutkimustapaa. Eskolan
& Suonrannan (1998,15) mukaan kvalitatiivinen tutkimusmetodi perustuu muun mu-
assa hypoteesittomuuteen, aineistonkeruuseen sekä tutkittavien subjektiiviseen näkö-
kulmaan. Kvalitatiivisessa tutkimusmenetelmässä tutkijalla on merkittävä asema. Tut-
kimus on mahdollista suunnitella ja toteuttaa joustavasti.

Aineisto kerätään haastatteleamalla päiväkotien henkilöstöä. Heidän lisäksi haastatellaan kiertäviä erityislastentarhanopettajia, joiden haastattelu toteutetaan ryhmähaastatteluna. Haastatteluilla selvitetään päivähoidon henkilöstön ja kiertävien erityislastentarhanopettajien näkemyksiä siitä, millaisena he itse näkevät tuen tarpeen varhaiskasvatuksessa. Pääkohtana on myös se, miten he itse kehittäisivät toimintaa.

Haastattelujen funktiona on myös pyrkiä kartoittamaan päiväkotien keinot ja resurssit vastata tuen tarpeeseen. Näiden tietojen kautta on mahdollista tarkastella, miten paljon tuen tarvetta ilmenee Mikkelin päiväkodeissa. Haastattelujen pohjalta on myös mahdollista selvittää, onko päiväkotien välillä eroja tuen tarpeeseen vastaamisessa ja nouseeko eri päiväkodeista samoja kehittämis ehdotuksia.

Haastattelutapana on puolistrukturoitu haastattelu. Puolistrukturoitu haastattelu tarkoittaa sitä, että kaikille haastateltaville esitetään samat kysymykset, mutta haastateltavalle ei anneta valmiita vastausvaihtoehtoja (Eskola & Suonranta 1998, 86). Haastateltavien työnkuvien erojen vuoksi tehdään kaksi eri haastattelurunkoa, joissa on omat kysymyksensä. Haastattelurungot on tehty erikseen päiväkotien henkilöstölle sekä kiertäville erityislastentarhanopettajille. Haastattelujen kysymykset on tehty hyödyntämällä samoja teemoja molemmissa haastattelurungoissa. Tällä tarkoitetaan kysymysten teemojen pysymistä samoina, vaikka haastattelurunkojen kysymykset eroavat toisistaan.

5.1 Tutkimusongelmat

Opinnäytetyölle on asetettu tutkimuskysymyksiä, joiden tehtävänä on avata opinnäytetyön tarkoitusta. Opinnäytetyön ensimmäisenä pääkysymyksenä on selvittää millä tavoin Mikkelin kunnalliset arkipäivisin päivähoitoa tarjoavat päiväkodit huomioivat tuen tarvetta. Pääkysymystä tarkentavat alakysymykset ovat millä keinoin tuen tarvetta toteutetaan ja kehitetään Mikkelin päiväkotien henkilöstön mielestä, sekä miten tuen tarve ja erityislastentarhanopettajien määrät heidän mukaansa kohtaavat Mikkelin päiväkodeissa. Tutkimuslupa opinnäytetyölle on haettu Mikkelin kaupungin varhaiskasvatusjohtajalta. Opinnäytetyö annetaan kaupungin käyttöön.

Toisena pääkysymyksenä on kiertävien erityislastentarhanopettajien mahdollisuudet toteuttaa työtään annettujen resurssien pohjalta. Kerätyn aineiston perusteella pohditaan

myös sitä, millaisia resursseja kiertävät erityislastentarhanopettajat näkevät heillä olevan käytössä. Resursseilla tarkoitetaan aikaa, rahaa ja työn tekemistä tukevia muotoja, joita Mikkelin kaupunki tarjoaa erityislastentarhaopettajille. Haastattelun pohjalta saatua aineistoa peilataan voimassaolevaan varhaiskasvatussuunnitelmaan.

1. Millä tavoin Mikkelin päiväkodit huomioivat lapsen tuen tarvetta
 - 1.1 Millä keinoin toteutetaan ja miten voitaisiin kehittää
 - 1.2 Miten tuen tarve ja kiertävien erityislastentarhanopettajien määrä kohtaavat Mikkelin päiväkodeissa
2. Miten kiertävät erityislastentarhanopettajat pystyvät toteuttamaan työtään tarjottujen resurssien pohjalta

5.2 Teemoittelu analysoinnin tukena

Aineiston analyysitapa ei valikoidu mekaanisesti tietyn säännön mukaan, vaan analyysitapaan vaikuttaa aineiston sisältö ja tutkimuksen perimmäinen tarkoitus. Etenkin kvalitatiivisessa tutkimuksessa analysointi tapahtuu jo aineiston keruun aikana. Tämä johtuu siitä, että aineistoa kerätään monissa eri vaiheissa. Aineiston käsittely ja analysointi aloitetaan kuitenkin viimeistään kenttävaiheen jälkeen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 223.) Opinnäytetyössä tämä näkyy esimerkiksi siinä, että kiertävien erityislastentarhanopettajien haastattelu muokkasi ja tarkensi teoreettista viitekehystä.

Tutkimus ei ole valmis vielä silloin kun kerätty aineisto on purettu. Aineiston keruusta saatua tietoa tulisi tutkia ja tulkita. Tulkinta on analyysin tulosten pohtimista ja siitä omien johtopäätösten tekemistä. Tulkinnat analysoidusta aineistosta eivät aina ole yhtenäisiä. Jokainen tutkija ja tutkimusta lukeva henkilö tekee johtopäätökset omista lähtökohdistaan. (Hirsjärvi ym. 2009, 229–230.)

Haastattelut litteroidaan ja aineiston laajuuden perusteella valitaan paras tapa analysoida aineistoa. Analysointitavaksi valikoitui teemoittelu. Tämä on suositeltava aineiston purkutapa, kun tarkastellaan käytännönläheistä tutkimusongelmaa. Teemoittelu mahdollistaa erilasten vastausten ylös nostamisen aineistosta sitaattien avulla. Teemoittelussa voidaan myös esitellä suoria vastauksia haastattelussa esitettyihin kysymyksiin. (Eskola & Suonranta 1998, 179–180.)

5.3 Aiemmat opinnäytetyöt liittyen varhaiserityiskasvatukseen

Päivähoidon erityiskasvatukseen liittyviä ammattikorkeakoulutasoisia opinnäytetöitä on tehty useita. Erityiskasvatus on aiheena laaja ja edellisillä opinnäytetöillä on ollut monia eri painotusalueita kuten kuntoutus, vuorovaikutus tai vanhemmuuden tukeminen. (Theseus 2015.) Opinnäytetyöt painottuvat tarkastelemaan tietyn päivähoitoa tarjoavan yksikön tuen tarvetta. Opinnäytetöitä, joissa tuen tarpeen huomioimista olisi tutkittu kunnallisella tasolla, ei noussut tiedonhankinnassa ilmi.

Tukea tarvitsevien lasten huomioimista päiväkotiympäristössä on tutkittu Lapuan päivähoidossa. Tutkielman tehtävänä oli kartoittaa henkilökunnan voimavaroja ja vahvuuksia sekä tarkastella varhaiskasvatuksen tukimuotoja sekä tahoja ja työn tuomia haasteita. Kyselyyn vastasivat integroituja lapsiryhmiä ohjaavat lastentarhaopettajat ja lastenhoitajat. Tulokset kertoivat, että oma ammatillinen osaaminen sekä työyhteisö olivat ensiarvoisia voimavaroja antavia tekijöitä. Vastauksista nousi esiin myös toimintasuunnitelman tärkeys, etenkin kun kyseessä on erityistä tukea tarvitsevat lapset. (Tienhaara 2011.)

Kahdessa eri kunnassa Pohjanmaalla on tutkittu tuen tarpeessa olevien lapsien tukemista ja tukeen vastaamista varhaiskasvattajien osaamisen kautta. Tutkimus suoritettiin haastattelujen avulla. Haastattelujen pohjalta tarkasteltiin henkilöstön ammatillisuutta ja valmiuksia vastata erityisen tuen tarpeeseen. Tutkimuksessa ilmeni, ettei kaikkia lapsia oltu diagnosoitu, mikä teki tukitoimien erittelemisen vaikeaksi. Tutkimus toi esille myös sosiaalisten tilanteiden haastavuuden erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa. Haastatteluista nousi ilmi, että uutta tietoa tuen tarpeeseen vastaamisesta tulee jatkuvasti, mutta koulutusta ei kyetä järjestämään riittävästi. (Hautala 2011.)

Kiertäviltä erityislastentarhanopettajilta saatu apu ja tuki koettiin merkittäväksi päiväkotien henkilökunnan puolesta. Toisaalta, kiertävät erityislastentarhanopettajat itse kokivat, että osalla päiväkodeissa työskentelevistä oli kielteinen asenne erityisen tuen tarpeen tarjoamiseen. Tutkimuksessa ilmeni, ettei kaikkia lapsia oltu diagnosoitu, mikä teki tukitoimien erittelemisen vaikeaksi. Ilmi tulleita tukitoimia olivat muun muassa kuntoutusohjaajat, terapiatoiminta, viittomat, tukikuvat, henkilökohtaiset opetuksen järjestämistä koskevat suunnitelmat, varhaiskasvatussuunnitelmat sekä riittävä yhteyden-

pito koulun ja päiväkodin välillä esiopetuksesta perusopetukseen siirryttäessä. Kiertäviltä erityislastentarhanopettajilta esiin nousseita kehittämiskohteita olivat esimerkiksi ryhmäkokojen pienentäminen, kuvakorttien ja tukiviittomien päivittäinen käyttö, lisäkoulutuksen saatavuus sekä resurssilastentarhanopettajien saaminen päiväkoteihin. (Hautala 2011.)

6 HAASTATTELUJEN TULOKSET

Kuten edellisessä luvussa mainittiin, tutkimusongelmaa lähdettiin selvittämään kartoittamalla päiväkotien henkilöstöjen sekä kiertävien erityislastentarhanopettajien valmiuksia vastata yksiköissä ilmenevään tuen tarpeeseen. Opinnäytetyöhön osallistui kasvatushenkilökuntaa neljästä Mikkelin alueen kunnallisesta päiväkodista, sekä yhdestä ryhmäperhepäiväkodin pienryhmästä. Jokaisessa haastatteluihin osallistuneessa päiväkodissa ilmeni tuen tarvetta. Yhteistyökumppanien mukaan saaminen oli ajoittain hankalaa.

Päiväkodit valikoituivat mukaan opinnäytetyöhön päiväkotien oman kiinnostuksen ja mahdollisuuksien mukaan. Aineistonkeruu aloitettiin ottamalla yhteyttä mikkeliläisiin päiväkoteihin, joissa päivähoitoikäisillä asiakkailla ilmeni tuen tarvetta (liite 3). Tietoa päiväkodeista, joissa tuen tarvetta ilmeni, saatiin kiertäviltä erityislastentarhanopettajilta. Kiertävien erityislastentarhanopettajien kautta saatiin myös parempi kokonaiskuva tuen tarpeen ilmenemisestä Mikkelin päivähoidossa. Aineistonkeruu toteutettiin kokonaisuudessaan syksyn 2015 aikana.

6.1 Kiertävien erityislastentarhanopettajien haastattelu

Kiertävien lastentarhanopettajien haastattelu toteutettiin ryhmähaastatteluna (liite 4). Haastatteluun osallistui kolme kuudesta alueen kiertävästä erityislastentarhanopettajasta. Kiertävät erityislastentarhanopettajat toimivat Mikkelin kaupungin alueen lisäksi myös muun muassa Ristiinan sekä Haukivuoren alueiden päivähoidossa. Kysymykset koostuivat kolmesta eri teemasta: erityisen tuen tarpeen määrittelystä, varhaiskasvatussuunnitelmasta ja varhaiskasvatuslaista sekä resursseista ja kehittämisestä. Kiertävien erityislastentarhanopettajien haastattelu oli tärkeä osa opinnäytetyötä, sillä se tarkensi

opinnäytetyön teoreettista viitekehystä. Kiertävien erityislastentarhanopettajien haastattelussa saatiin myös apua mahdollisten haastateltavien päiväkotien etsintään.

6.1.1 Tuen tarve

Kiertävät erityislastentarhanopettajat määrittelevät tuen tarpeen valtakunnallisten linjausten ja säädösten kautta. Niissä ilmenee selkeästi, että lapsen tuen tarvetta verrataan niin kutsuttuun lapsen normaaliin kehitystasoon. Päivähoitoikäisille lapsille ei tehdä Mikkelin kaupungin varhaiskasvatuksessa erityisen tuen päätöksiä, vaan diagnoosin pohjalta lapselle tehdään yksilöllinen kuntoutussuunnitelma. Kuntoutussuunnitelma päivitetään vähintään kaksi kertaa vuodessa. Varhainen puuttuminen on yksi Mikkelin kaupungin varhaiskasvatuksen painopisteistä. Tuen tarpeisen lapsen tapaamisen suhteen ei ole olemassa tarkkoja määritelmiä. Työssään kiertävät erityislastentarhanopettajat pyrkivät ottamaan kiireellisyyden huomioon. Tuen tarpeisen lapsen auttamisessa he pyrkivät olemaan prosessin aloittajan roolissa ja tarjoamaan tukea ja säännöllistä ohjausta lapselle. Tosin tämä on koettu haastavaksi, koska heidän toiminta-alueensa ovat laajoja ja työssä on vähän henkilöitä lasten määrään nähden.

”... No siinä tulee sitä haastetta ku on on kiertolainen joo. Se on se on toi siinä tärkeä asia, jonka nostit esille. Sehä on hirveen haastavaa tässä tässä työssä on ollut ainakin ku meill on ollut vielä Mikkelissä sellanen rakenne että on ollu hirveen paljo erillisiä yksiköitä. Nythä meillä on menty kohti sitä et on isompia yksiköitä ja näin... Ja tottakai me jou’utaa niiku itte kattomaa se kiireellisyyjärjestys että meillä nyt kyllä kieltämättä menee nyt ne eskarilaiset nyt vähä niiku jonon edelle, koska ne on kaikista kiireellisimmät. Ja totta kai jos me huomataan alle eskari-ikässä joku semmone et me et tän pitää niiku lähtee eteenpäin ni noissa asioissa eteenpäin ni tottakai me käyää niiku sitte kattomassa. Et me, me panna niiku vähä tämmöstä prosessia alkuun. ...”

Kiertävien erityislastentarhanopettajien käytössä on monia erilaisia työmenetelmiä, joita he työssään hyödyntävät. Käytössä olevia työmenetelmiä ovat muun muassa vaihtoehtoiset kommunikaatiomenetelmät, lapsen fyysisen ympäristön muokkaus sekä erilaiset tunnetaitokasvatuksen menetelmät. Kiertävät erityislastentarhanopettajat tarjoavat myös pedagogisia keskusteluja ja tukea koulutukseen kasvatushenkilöstölle.

Tuen tarpeessa olevien lasten kanssa toimimiseen on käytössä erilaisia konkreettisia työvälineitä. Näitä ovat muun muassa iPadit, lukukivet, kuvakortit, rannepainot sekä päivästruktuurien muodostaminen lapselle. Kiertävät erityislastentarhanopettajat käyttävät myös työssään eri ryhmäkuntoutusmuotoja, kuten esimerkiksi Askeleittain-ohjelma, motoriikkaradat, kielikerhot sekä pedagogiset keskustelut.

6.1.2 Varhaiskasvatussuunnitelma ja -laki

Kiertävät erityislastentarhanopettajat kertovat, että varhaiskasvatussuunnitelman päivitys tapahtuu aina tarpeen mukaan. Seuraava päivitys tapahtuu, kun uudet varhaiskasvatus- sekä esiopetuslait on otettu käyttöön ja nähdään, miten ne muovaavat toimintaa kentällä. Käytäntö muovaa paljon suunnitelmaa. Uusi varhaiskasvatuslaki on niin uusi, että sen vaikutuksia toimintaan on vielä vaikea arvioida. Toisaalta, kiertävät erityislastentarhanopettajat katsovat, että lain painottama pedagogisuus on hyvä asia.

”...Ja sehä on niiko meille hirveen hyvä asia et jos se peruspedagogiikka on aina ryhmässä toimiva, ni ja siihe kiinnitetää erityisesti huomiota ja tää varhaiskasvatustakiki sen huomioi ni uskon et siintä on sitte meillekki tuota hyötyä...”

6.1.3 Resurssit ja kehittäminen

Kiertävät erityislastentarhanopettajat katsovat työssä oleviksi resursseikseen työmenetelmät, apuvälineet, avustajat sekä päivähoidossa toimivat pienkuntoutusryhmät. Heidän mukaansa resurssit ovat tuen tarpeeseen nähden hyvät. Kiertävät erityislastentarhanopettajat kokevat muun muassa avustajien määrän riittäväksi Mikkelin päivähoitossa. Heidän mielestään resurssit ovat lisääntyneet tasaisesti vuosien varrella.

”... Sillä lailla sanosin että nää avustaja ja pienryhmäasiat nää on meillä hyvin. Ja nyt me toivotaan että tää meidän erityislastentarhanopettajien on nyt sit tällä hetkellä se isoa asia, et sitä me toivotaan et niitä on riittävästi. ...”

Kiertävät erityislastentarhanopettajat ovat myös olleet tyytyväisiä saamaansa työnohjaukseen. He näkevät myös vertaistuen tärkeäksi osaksi työnohjausta. He pitivät viikoittaisia palavereja, joissa vertaistuki mahdollistuu.

”...Eihä tätä työtä jaksas kukaa tehdä ellei ois (tukea). Et jos jäi hirvee lasti ain... Kyllä me saahaan niitä toisiltamme myös semmost et me saahaa purettua niitä asioita. Et siin työnohjaukses käsitellää niit ehkä vähä yleisemmiki näitä et ei tiettyjä keissejä. Mut että kyllähä me ollaa toisilleme aikamoine tuki...”

Kiertävät erityislastentarhanopettajat katsovat, että ajan hermolla pysyminen on tärkeää. Tämän vuoksi koulutukset ovat sekä tärkeä resurssi että työn kehittämismuoto. Kehittämistyöhön kuuluvat myös jokavuotiset koulutuspäivät ja eri työryhmiin kuuluminen. Kiertävät erityislastentarhanopettajat kertovat pyrkivänsä osallistumaan myös työryhmiin, jotka eivät täydellisesti linkity erityispäivähoitoon. Tämä mahdollistaa uusien toimintamuotojen löytämisen.

”... ei oikee voi olla konsultaattityössä jos ei ite ota kokoaja selville et mitä Suomen maassa tapahtuu. ...”

Työn haasteena ja osittain huolena on resurssien tasapuolinen jakautuminen kaikkien niitä tarvitsevien käyttöön. Jokaisen kiertävän erityislastentarhanopettajan toimialue on laaja, joten resurssien jakaminen tasapuolisesti kaikkialle on haastavaa. Yhtenä haasteena kiertävät erityislastentarhanopettajat pitävät päätöksen tekemistä tuen tarpeesta. Iso osa työstä perustuu havainnointiin ja päättelyyn, joten valitut tukimuodot eivät aina ole toimivia. Tästä syystä kuntoutussuunnitelmaan kuuluva tukimuotojen vaikuttavuuden arviointi on tärkeä osa toimintaa.

”...Siis yleensä meidän homma on sellasta salapoliisin hommaa että kun soitetaan jostain, päiväkodista vaikka et mulla on huoli tästä ja tästä lapsesta et ja josta meil ei oo ollu viel mitää tietoo et ja sitten kun olemme tarkistaneet että olettehan kysyneet vanhemmilta että saamme tulla ja sitten tulemme ja sitten ruvetaan niiko kattomaan että okeii jeppe käyttäytyy näin ja miksi jeppe käyttäytyy näin. Ja sehä on sellasta salapoliisi työtä et sitä sä rupeet sulkee pois niitä, et havainnoi ja sulkee pois niitä niitä asioita ja voisko tää johtuu siitä ja voisko tää johtuu tästä. Että että totaa sehä o tavallaan niiku sellasta arvailua et ja silloha se voi olla et jotku tukimuodot ei osu ja jotkut osuu. Mutta tota, kyllähän me sit arvioidaan et sanosin ku kuntoutussuunnitelmassa, kuntoutussuunnitelma on ja merkataa tukimuodot minkälaiset on ja mitkä ne on ne tavoitteet et. Ja siitä puolen vuoden päästä ne sit arvioidaa ja käyään läpi et mite nää on toiminu, pitääkö vaihtaa...”

Työtä kehitetään myös yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Näitä ovat muun muassa puheterapeutit, toimintaterapeutit, psykologit, päiväkotien henkilöstö sekä lapsen vanhemmat. Kiertävät erityislastentarhanopettajat painottavat, että vanhempien suostumus on toiminnan ehdoton edellytys. Konkreettisia työnkehittämismuotoja ovat esimerkiksi järjestelmän sähköistäminen sekä lomakkeiden päivittäminen lakien muuttuessa.

Oman toiminnan kehittämistä miettiessään kiertävät erityislastentarhanopettajan kertovat, että he parantaisivat erityispäivähoidon asemaa varhaiskasvatuksessa. He toivoisivat työkentälle tulevan sekä enemmän ryhmissä toimivia erityislastentarhanopettajia että kiertäviä erityislastentarhanopettajia. Kiertävät erityislastentarhanopettajat katsovat myös, että yhteisen toiminta-ajatuksen koostaminen olisi toiminnan kannalta tärkeää.

6.2 Päiväkotien haastattelut

Haastatteluihin osallistui kasvatushenkilöstöä viidestä päivähoitoa tarjoavasta yksiköstä. Haastattelut koostuivat eri teemoista. Teemoja olivat tuen tarve ja sen huomiointi, yhteistyö eri tahojen kanssa, henkilöstö, varhaiskasvatussuunnitelma ja -laki sekä resurssit ja kehittäminen (liite 5). Haastatteluihin osallistui kahdeksan eri ammattitason omaavaa kasvatushenkilöä, kuten lastenhoitajia, lastentarhanopettajia sekä päiväkodin johtajia. Haastatteluihin osallistuvien henkilöiden lukumäärä ja koulutustausta riippui paljolti päiväkodin sen hetkisestä tilanteesta sekä työntekijöiden mahdollisuuksista irtottautua lapsiryhmästä haastattelun ajaksi. Kaiken kaikkiaan eri kasvatushenkilöiden kautta saatiin kokonaisvaltainen kuva päiväkotien mahdollisuuksista vastata tuen tarpeeseen.

6.2.1 Tuen tarpeen määrittely

Haastateltujen päiväkotien henkilöstöt määrittelivät tuen tarpeen hyvin erilaisista lähtökohdista. Osa määritteli tuen tarpeiseksi lapsen, jolla oli selkeä tarve tukeen arjen toiminnoista selviytymiseen ja joka vaatii aikuisen jatkuvaa ohjausta eri tehtävistä suoriutumiseen. Osalle lapsen tarve tukeen määrittyi tämän kokonaisvaltaisten kykyjen mukaan. Joissakin päiväkodeissa selkein määrittely lapsen tuen tarpeelle tuli neuvolan tai kiertävän erityislastentarhanopettajan suosituksen kautta. Vahvimpana tuen tarpeen

määrittelyyn liittyvistä seikoista nousi esiin havainnointi ja lapsen toiminnan dokumentoinnista kummunneet huomiot.

6.2.2 Tuen tarpeen huomiointi

Tuen tarpeen huomioimiseen päiväkodeilla oli paljon erilaisia työtapoja sekä -menetelmiä. Kokonaisvaltainen toiminnan suunnittelu nähtiin tärkeänä työvälineenä tukea tarvitsevien lasten kanssa työskennellessä. Yleisin tuen huomioimisen muodoista oli pienryhmätoiminta, tosin tuen nähtiin toimivan myös yhtenäistetyissä ryhmissä. Yleisimmin päiväkodit näkivät tuen tarpeen kohdistuvan liikkumiseen, oman toiminnan ohjaukseen, sosiaaliseen vuorovaikutukseen sekä vuorovaikutusleikkeihin.

Kommunikoinnin tukena osassa päiväkodeista oli käytössä kielikerhot ja yhdessä päiväkodissa liikuntaa tuettiin Askeleittain-ohjelmalla. Oman toiminnan ohjaukseen ja itenäistymiseen oli eräässä päiväkodissa käytetty kannustinta, jonka ideana on kerätä purkkiin helmiä hankalan asian sujussa. Purkin ollessa täynnä lapsi saa kahdenkeskeistä aikaa aikuisen kanssa. Toiminnassa hyödyllisiksi on huomattu myös tunnepajat.

Jokaisessa haastatteluihin osallistuneessa päiväkodissa oli käytössä apuvälineitä. Kuvat ja päivästrukturi olivat käytössä kaikissa päiväkodeissa. Päivästruktoureja rakennettiin sekä ryhmille että yksittäisille lapsille tuen tarpeen mukaan. Tukiviittomat olivat myös yksi yleisimpiä käytetyistä tuen muodoista. Leikinvalintataulut sekä leikin kellottaminen olivat myös käytössä useammassa päiväkodissa.

Toimintojen havainnollistaminen ja toiston merkitys korostuivat päiväkotien toiminnassa. Kaksi päiväkotia kertoi erääksi toimintaa helpottavaksi välineeksi rauhoittumisen mahdollistavan fyysisen ympäristön. Päiväkotien henkilöstö on luonut toimintaa helpottavia apuvälineitä myös itse: erä päiväkotia oli luonut niin kutsutun törkypurkin, jonne lapsi voi käydä puhumassa jos mielessä on rumia sanoja tai epäsoivia ajatuksia. Samalla lapsi näkee oman kuvansa purkin pohjalta.

”... Ni tota ja sit kansi kiinni ja käydää välillä tyhjentää sitä tonne isoon roskikseen ku se alkaa pullistelemaan ni.. Auttanu ihmeen hyvin tuo niinku siihe kielenkäyttöön ja irvistelyyn ja kielen niinku semmoseen huonoon. ...”

Viidestä haastatellusta päiväkodista neljä ilmoitti että tuen tarve oli huomioitu muodostamalla erillis- tai pienkuntoutusryhmiä. Yhdessä päiväkodissa ryhmät olivat yhtenäistettyinä. Vain kahdessa viidestä päiväkodista oli käytössä avustajia.

6.2.3 Yhteistyö eri tahojen kanssa

Päiväkodit tekevät laajalti yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Kiertävät erityislastentarhanopettajat olivat yhteistyötaho jokaisessa haastatelluista päiväkodeista. He kokivat kiertävät erityislastentarhanopettajat tärkeäksi yhteistyötahoksi heiltä saadun tuen vuoksi. Yhteistyö kiertävien erityislastentarhanopettajien koostui saadun tuen lisäksi heidän tekemistään havainnoinneista sekä yhteistyöpalaverihin osallistumisesta. Osa haastatelluista päiväkodeista oli sitä mieltä, että kiertävien erityislastentarhanopettajien käynnit ovat liian harvassa ja saatu tuki on vähäistä. Osa koki tuen riittäväksi ja kertoi kiertävän erityislastentarhanopettajan käyvän tarpeen mukaan useammin päiväkodissa. Kiertävät erityislastentarhanopettajat nähtiin linkkinä muihin yhteistyötahoihin.

”... keltoa oottas et se tulis konkreettisesti meidän ryhmään vaikka vetämään jotakin että sen sillai näkis mitä se kelto niinku tekee ja kelto niinku ohjaa että ei se et niitä sanotaan niitä vinkkejä ja näin koska mä saan ne vinkit tälleen niinku lueteltuna muualtakin. ...”

Vanhemmat koettiin lapsen kannalta myös tärkeäksi yhteistyötahoksi. Yhteistyö vanhempien kanssa koostui pääosin kasvatuskumppanuudesta, varhaiskasvatuskeskusteluista sekä haku- ja tuomistilanteista. Tavallisten vuorovaikutustilanteiden nähtiin tukevan myös tuen tarpeiden havainnointia lapsella. Daisy-järjestelmä nousi esiin myös yhtenä yhteistyön väylänä.

Neuvola oli niin ikään yhteistyötaho jokaisessa haastatellussa päiväkodissa. Neuvolan kanssa tehty yhteistyö koostui lene-tutkimuksista sekä tavanomaisista neuvolatarkastuksista. Lastensuojelu sekä lasten ja nuorten tukiyksikkö olivat yhteistyötahoina kolmella viidestä haastatellusta päiväkodista. Suurin osa päiväkodeista teki yhteistyötä myös seurakunnan ja puheterapeuttien kanssa.

”... Sillon jos siinä on muita mukana ni sillon vanhemmat tietysti tietää. –Ja eihän myö lähetä neuvolan kanssa puimaan lapsen asioita ilman et meillä on vanhemman lupa

siihen sitte yleensä järjestetään joku tämmönen palaveri mihi kutusutaan sit kaikki yhteistyötahot mukaan ketkä lapsen asioihin nyt jotenki liittyy. –Siinä voi olla psykologia, puheterapeuttia, toimintaterapeuttia. ...”

Muita päiväkotien ammattihenkilöstöltä esiin nousseita yhteistyötahoja olivat Etelä-Savon keskussairaala, maahanmuuttotoimisto ja tulkkipalvelut, psykologit, fysioterapeutit, sosiaalitoimi, toimintaterapeutit, kunnan kulttuuri- ja opetustoimen palvelut sekä muiden päiväkotien pienryhmät. Moniammatillinen yhteistyö näkyi vahvimmin moniammatillisina verkostopalavereina. Pääasiallisesti palavereissa arvioitiin lapsen tuen tarvetta. Moniammatillisen yhteistyön kehittämisen kannalta enemmistö päiväkodeista näki lapsen toiveiden huomioimisen kehittämistehtäväksi. Osa päiväkotien henkilöstöstä pohti myös lapsen osallistumista itseään koskeviin keskusteluihin ikätason tarjoamien edellytysten mukaisesti.

6.2.4 Henkilöstö

Haastatteluissa ilmeni, että neljässä viidestä päiväkodista kaikki päiväkodin kasvatushenkilöstöstä työskentelivät tukea tarvitsevien lasten kanssa. Osassa päiväkodeista on käytössä työn kierto, jolloin jokainen kasvatushenkilö vaihtaa tiimiä tietyn ajan välein. Menetelmästä oltiin monta mieltä. Osa näki käytännön hyvänä tapana lisätä työhyvinvointia ja tasoittaa tukea tarvitsevien ryhmässä toimimisen haastavuutta. Toisaalta esiin nousi myös se, että joillakin päiväkotien kasvatushenkilöillä ei ole halukkuutta työskennellä niin kutsutussa haastavassa ryhmässä.

”... - mutta tota noin niin ni tohonku vastasin ni meillä toimii työnkierto talossa. Elikkä että maksimissaan kolme vuotta samassa ryhmässä. Mulla on nyt poikkeus oon neljättä vuotta tässä ryhmässä. Ei ollu oikein halukkaita tähän ja mie taas vois in jähähä tähän hamaan tulevaisuuteen. Tää on niinku miu juttu, jos puhutaan vanhan termistön mukaan erityislapsista. Mitä ei enää käytetä mut nää on miun rakkaita, ja mie haluisin ja tehdä täällä töitä vaikka eläkeikään asti. ...”

Kaikissa viidestä haastatellusta päiväkodista huomioitiin ammattivaatimusten kumpuavan lainsäädännöstä. Lisäkoulutautuminen nähtiin tärkeänä kaikissa haastatteluissa päiväkodeissa. Suurimassa osassa koettiin myös, ettei koulutusta ole riittävästi tarjolla tuen tarpeisiin nähden. Kaikki koulutusta tarvitsevat eivät välttämättä pääse tarpeellisiin

koulutuksiin. Tukiviittomat ja lisätieto lapsen kehityksestä olivat haastatteluissa painotuneita koulutuksen osa-alueita.

"... Joo kyllä, että tota niin ni nytkin jotain tukiviittoman perusteita ja jotain tällasia kun tulee pitkästä aikaa, ja tarvii päivitystä, ni meidän johtaja pitää siitä kyllä huolen että et ootko huomannu et ko meillä tuolla sähköisesti pyörii niitä koulutusilmoituksia tuolla et oothan huomannu et voisi hakee siihen tai tai tota niin. Ni ja keltot kyllä myöskin ohjeistaa et on tulossa tällaista hyvää koulutusta. ... Ei, kyllä ne menee sillee porrastetusti, että ne ketkä sillä hetkellä työskentelee sellasessa lapsiryhmässä missä se on niille (tarpeellista) niinku tarjotaan ensisijainen mahdollisuus siihen. Mutta tottakai siinäkin ois fiksua ennakoida se, että nyt jos joku tietäs esimerkiksi seuraavan vuoden lastentarhanopettaja että hän tulee tähän ja alkas joku vaikka joku aggressiivisen lapsen juttu, ni tottakai sitä kannattais ennakoida myöskin hän pääsis siihe jo nyt- ..."

6.2.5 Varhaiskasvatussuunnitelma ja – laki

"... Me ollaan yritetty tehdä meidän päiväkodin vasusta sellanen, että ihan tahansa kuka tahansa matti meikäläinen tuolta kadulta pysäytettäs ja mie lyön sen sille se kun lukee sen kannesta kanteen ni se tietää konkreettisesti mitä meidän päiväkodissa tapahtuu sille lapselle päivän aikana ja mihin sillä kaikella pyritään. Et hyvin yksinkertainen selkee teksti. ..."

Jokaisen Mikkeliissä toimivan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma pohjautuu Mikkelin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan. Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma nähtiin niin sanotusti luurankona ja yksiköiden omat varhaiskasvatussuunnitelmat olivat luurankoa täydentävät lihakset. Jokaisen haastatellun yksikön varhaiskasvatussuunnitelmat tarkastetaan aina toimikauden alussa.

"... Meillä on joo kaikki vasut jos niinku on valtakunnallinen vasu sit on Mikkelin kaupungin vasu sitten on meillä on talossa oma vasu ja sitten meillä on ryhmävasu ja lasten vasut. Että on niinku vasua vasun perään mutta tota. No talon vasuhan on ku valtakunnallinen. Et talon vasu on aika lailla muokattu siitä valtakunnallisesta vasusta et siinä on ne semmoset yleiset pääpiirteet ... Se antaa ne raamit, mutta sit kuitenkin ryhmä vasussa taas missä me ollaan mietitty se meidän oma niin se on se on niinku semmonen tarkempi, ja siihen kirjataan tarkasti sit kans niitä tilanteita ja niitä asioita. ..."

Suurimmassa osassa yksinön varhaiskasvatussuunnitelman päivitysvastuu on päiväkodin johtajalla. Osassa päiväkodeista henkilöstö osallistuu myös yksikön varhaiskasvatussuunnitelman päivittämiseen. Haastatteluissa ilmeni, että kaikkien tasojen varhaiskasvatussuunnitelmien päivitystä tuki tiimien sisäinen ja työyhteisön eri toimijoiden välinen yhteistyö. Kommunikaatio nähtiin tärkeänä osana toimintaa. Osassa päiväkoteja lasten kuntoutussuunnitelmat on otettu osaksi varhaiskasvatussuunnitelmia.

” ... Mutta sitten jos ajatellaan ihan tätä pelkää ihan tämmöstä niinku kohdennettua tai syvennettyä tuen tarvetta, niin tottakai se lähtee sieltä et se on kirjattu sinne. Ja sitten siellä konkreettisesti kirjataan myös miten siihen päästään siihe tavoitteeseen. Ja siinä mie oon ite hirveen tarkka että niihin varhaiskasvatussuunnitelmiin ei kirjata mitään, ... mihin mie en voi sitoutua henkilökuntani kanssa tässä lapsen kohalla toimimaan. Elikkä hyvin yksinkertainen konkreettinen yks maksimissaan kaksi juttua, mitä sille laitetaan. Että et tässä on hirveen kirjava käytäntö tällä hetkellä vielä Mikkelin kaupungin varhaiskasvatuksen kentällä. ... ”

Ryhmävarhaiskasvatussuunnitelma oli käytössä neljässä viidestä haastatellusta päiväkodista. Päiväkodit, joissa ryhmävarhaiskasvatussuunnitelma oli käytössä, mielsivät ryhmäkohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman tärkeäksi osaksi toiminnan suunnittelua. Ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään lastentarhanopettajan toimesta, siinä vaiheessa kun yksilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat on päivitetty. Yksilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat päivitetään toimintakauden alussa ja tarkastetaan ennen toimintakauden loppua.

”... Tosi tarkasti siihen ryhmävasuun kirjataan sitte että kaikki mahdolliset kaikesta mahdollisesta hyvin tarkkaan. Ja tota tietysti lasten vasuissa on sitte keskitytty siihen että lapsen tuen tarpeisiin ja nehän nyt sitte pohditaan yhdessä sitten vanhempien kanssa. Ja sitten meillä on kuitenkin lasten vasut käytössä vaikka on sitten se kuntoutus- ja toimintasuunnitelmakin. ... ”

Uusi laki on ollut voimassa vain vähän aikaa, joten merkittäviä muutoksia toimintaan ei ole havaittu. Isoin uuden varhaiskasvatustuoma muutos on ryhmäkokoontulleet muutokset. Tämä mietitytti monessa päiväkodissa haastateltuja kasvatushenkilöitä. Suurin huoli koostui siitä, vaikuttaako suuri ryhmäkoko mahdollisuuksiin huomioida

tuen tarvetta. Joissakin päiväkodeissa kritisoitiin vahvasti sitä, miten pienryhmä määritellään.

”... Ja sitten se ryhmäkoon merkitys on kans suuri. Että jos siihen tulee selkeet rajat, että se on juuri tämän ja tämän verran lapsia, niin kyllä mä uskon että sillä on merkitystä. Saisivat pitää sen vaan semmosena realistisena, että voidaan puhua kuntouttavasti toiminnasta todellakin. ...”

6.2.6 Resurssit ja kehittäminen

Haastatelluissa päiväkodeista nousi selkeitä eroja henkilöstön riittävydestä. Kolme viidestä päiväkodista kertoi kokevansa, että henkilöstöä on liian vähän. Tämän katsottiin vaikuttavan suoraan kykyyn huomioida tuen tarve toiminnassa. Henkilöstön riittämätön määrä nähtiin myös kuormittavana tekijänä. Osassa päiväkodeja avustajia toivottiin lisää ryhmiin, joissa tuen tarvetta ilmenee. Henkilöstön lisäys nähtiin tarpeellisena, jotta omalle työlle jäisi aikaa.

”...et tavallaan niinku sais sille omalle perustyölleen silleen rauhan. Et mie oon täällä niinku näitten näitä lapsia varten ja näitten lasten kanssa ja miten mie nyt teen ja dokumentoin ja havainnoin täällä näitä lapsia jos miulla kaikki aika menee aina tietokoneella ja tuolla niinku istuessa. Et semmosen työrauhan peräänkuuluttaminen niinku että et siihen pitäis satsata niinku ne meidän resurssit ja se ammattitaito...”

Toinen riittämättömäksi koettu osa-alue olivat koulutukset. Neljä viidestä päiväkodista kertoi toivovansa lisäkoulutusta. Lähes kaikki päiväkodit katsoivat, etteivät kaikki koulutusta tarvitsevat myöskään pääse tarpeellisiin koulutuksiin. Valtaosassa päiväkodeista koulutuksiin osallistuvat henkilöstöstä ne, jotka kaikkein eniten tarvitsevat tiettyä koulutusta sillä hetkellä. Koulutuksessa käyneet kouluttavat tarpeen vaatiessa muun yksikön henkilöstön. Tarpeellisena lisäkoulutuksena esiin nousivat muun muassa tukiviittomakoulutukset sekä menetelmäkoulutukset. Kattavampaa kasvatuskumppanuuskoulutusta toivottiin yli puolessa haastatelluista päiväkodeista.

Päiväkotien välinen ruohonjuuritason yhteistyö nähtiin yhtenä toiminnan kehittämiskohtana. Osassa yksiköistä toivottiin mahdollisuutta tehdä vierailuja toisiin pienryhmiin

ja yksiköihin, joissa tuen tarvetta ilmenee. Tämä koettiin hyvänä tapana löytää uusia työmenetelmiä oman yksikön toimintaan.

"...että tota nyt sitten on ollu itellä semmonen olo et nytte tekis mieli käydä vakoilemassa ja oon osittain kaikki niinku kaikki ja kaikki melkein kaikki pienryhmät käyny jo läpi. Käyny siellä, varannu ajan ja käyny siellä juttelemassa ja kysyy vähän ideoita ja kertokaahan miten teillä hoidetaan tietyt asiat ja todennu et jes meillä on aika hyvin noi jutut ja sitten tota kutsunu niitä toki meille vastavierailulle ei oo kukaan tullu vielä. Että tota sitä odotellessa sitten. Mut tuntuu että Mikkelä kuitenkin aikalaille on sitä vielä että on nää meidän talot ja meidän jutut ja vähä ite nyt tökkiny nyt sitä että mun mielestä sitä vois niinku jaa et on joissakin taloissa ollu sitä että ne on niinku sitten mulle laittanu sähköpostilla ideoita ja tiettyjä runkoja ja suunnitelmia ja vastavuorosesti mä oon laittellu niille sitten menemään että et tulis sitä semmosta jakoa että..."

Päiväkodeissa ilmeni myös vahvasti tarve apuvälineille ja peleille, joita voisi hyödyntää tuen tarpeessa olevien lasten kanssa. Osassa päiväkoteja myös koettiin, että ryhmien tilat eivät vastaa ryhmien tarpeita. Ryhmäkokoihin toivottiin myös muutoksia.

.."no jos ois rahaa nii tää räjäytettä tää pääty tästä ihan totaalisesti sisältä ja tästä tehtäis oikeesti pienryhmä minkä mie nään tavallaan semmosena jollain tavalla niinku semmosen askeettisena mutta viihtysänä. Elikkä ei tällee tavaroita vaan että ne ois piilossa jollain kuvilla ehkä merkattuna mitä sieltä kaapista löytyy mut et kaikki ois joteki sille et pelkistetyn selkeesti. Tää huone esimerkiks tää vuorattas kokonaan jollain pehmeellä jollain semmosilla patjoilla ja seinät ja lattiat ja tästä tulis semmonen peuhupaikka ja sitte saduttelupaikka tai iha rauhottumispaikka tai nassikkapainipaikka ihan mitä vaan"

Jokaisessa haastattelussa päiväkodissa todettiin, että päiväkodin johtaja vastaa viime kädessä työn kehittämistä. Suurimmassa osassa työn kehittämistä pohdittiin paljon tiimeissä ja yksiköiden yhteisissä palavereissa. Neljässä viidestä päiväkodista nähtiin, että oma kehittämistahto ja aktiivisuus määrittävät vahvasti työn kehittämistä. Omille kehittämissideoilla kerrottiin olevan kasvutilaa työyksiköissä, vaikka lopullinen päätös kehittämistä tulisikin esimieheltä. Työnohjauksen nähtiin niin ikään olevan kiinni

omasta aktiivisuudesta. Osassa haastatelluista päiväkodeista koettiin työnohjuksen olleen riittävää ja osassa sitä toivottiin lisää. Vertaistuki nousi työhyvinvoinnin kannalta oleellisemmaksi asiaksi kuin työnohjaus.

Daisy-järjestelmä nousi myös esiin kehittämissosiossa. Järjestelmä jakoi mielipiteitä. Osa koki sen hyödylliseksi työvälineeksi, osa taas tunsu sen kuormittavan työntekijöitä lisää. Osa haastatelluista koki sen sekä hyväksi, mutta kehittämistä vaativaksi järjestelmäksi.

”...on todella fiksusti rakennettu ja niinkun toimii varmasti paremmin kun tää edellinen ja on niinku fiksumpi systeemi mutta se että ollaan niinku menty vähän niinku takapuoli edellä puuhun että.. – Ohjelma ei oo ehkä valmis sillä lailla että se pitäs olla ensin kunnossa ja sit aletaan käyttämään.. – Nii, kaikki systeemit pitäs olla kunnossa ennenku se tuodaan tänne et sit se kaatuu meijän niskaan kun tänne tulee sit vanhemmat kiukkusina ja millon pitää kirjata mihin ja...”

7 POHDINTA

Luku jakautuu tutkielman tuloksiin, kuvaukseen opinnäytetyöprosessista, tutkielman aiheellisuuteen lastentarhanopettajan työkuvaan ajatellen sekä jatkotutkimusehdotuksiin. Näkemyserot päiväkotien henkilöstön sekä kiertävien erityislastentarhanopettajien välillä olivat aika ajoin selkeitä. Tämä on huomioitu päätelmien kokoamisessa.

7.1 Johtopäätökset aineiston pohjalta

Kappaleessa esitellään analysoidun aineiston pohjalta tehdyt johtopäätökset. Tulokset on jaoteltu haastattelukysymysrunkojen avulla. Tuloksissa on pyritty tuomaan esiin omia johtopäätöksiä tuen tarpeen huomioimiseen ja sen kehittämiseen liittyen.

7.1.1 Tuen tarpeen määrittely ja huomiointi

Haastatteluja tehdessä ensimmäinen selkeästi korostunut asia oli tuen tarpeen määrittelyn subjektiivisuus. Jokainen päiväkoti määritteli tuen tarpeen vapaamuotoisesti, omiin

lähtökohtiinsa pohjautuen. Kiertävät erityislastentarhanopettajat pohjasivat oman määritelmänsä lainsäädäntöön. Määrittelyn väljyys näkyi myös lähdekirjallisuudessa. Tästä johtuen soveltuvan kirjallisuuden löytyminen oli eri määritelmistä johtuen haastavaa. Mikään kirja ei yksiselitteisesti kertonut, lakiin tai muuhun säädökseen pohjautuen, mitä on erityinen tuki ja mikä on tuen tarve. Termistön sekavuus aiheutti itse opinnäytetyöprosessissa ja aiheen muotoutumisessa suuria muutoksia.

Varhainen puuttuminen on yksi Mikkelin alueen päivähoidon painotuspisteistä, joka näkyy esimerkiksi kiertävien erityislastentarhanopettajien toiminnassa. Aineistosta nousi selkeästi esiin kapupungin päivähoidon vahvuus eri tuen tarpeen muotojen tunnistamisessa ja tuen tarpeeseen vastaamisessa. Tosin päiväkotien ja kiertävien erityislastentarhanopettajien näkemykset erosivat tässä asiassa jonkin verran. Kiertävät erityislastentarhanopettajat ovat tyytyväisiä käytössä oleviin työmenetelmiin ja työvälineisiin. Päiväkotien henkilöstöjen haastatteluista taas ilmeni selkeä tarve saada käyttöön enemmän työmenetelmiä. Päiväkodit olivat kehittäneet laajalti itse tuen tarpeen vastamiseen soveltuvia työvälineitä- sekä menetelmiä.

Tuen tarpeeseen vastaamiseen oli havaittavissa laajalti myös alueellisia eroja. Tuen huomioimiseen saatu tuki oli suoraan johdettavissa siihen, kuinka laaja toimialue tietyn päiväkodin kiertävällä erityislastentarhanopettajalla oli. Toisaalta on selkeää, että kiertävä erityislastentarhanopettaja, jolla on laaja toimialue, ei kykene joka paikkaan yhden päivän aikana. Matkustaminen Mikkelin seudun alueella vie paljon aikaa kiertävän erityislastentarhanopettajan päivästä. Aineistoa analysoidessa esiin nousi pohdittavaksi myös se miten tiiviisti kiertävät erityislastentarhanopettajat päivittävät tietojaan tuen tarpeisista lapsista ja kuinka usein he jakavat työtaakkaa tasaisemmaksi.

Aineiston pohjalta nousi ilmi, ettei pienryhmä -käsitteelle löydy selkeää määritelmää. Ryhmäkokoon liittyvät seikat ovat näkyvissä myös valtakunnallisessa keskustelussa. Muutospaine aiheuttaa jatkuvissa määrin lapsiryhmien koon kasvua. Henkilöstön määrä ei kuitenkaan kasva samassa suhteessa tuen tarpeisien lasten määrän mukana, vaan henkilöstön vastuu lisääntyy lapsiryhmien kasvaessa. Tästä nouseekin esiin tärkeä kysymys siitä, kuinka pitkälle ollaan valmiita säästämään varhaiskasvatuksen puitteissa, ja milloin henkilöstön ja lasten hyvinvoinnista aletaan maksaa takaisin korkojen kanssa.

”...Nii se on sit asia erikseen, mutta ihan niinku havainnoitava juttu et... miten se kasvattaa ryhmäkokoja ja ja mikä paine on sit sieltä et täytyy olla paikat täytettynä 100 prosenttia ja et henkilökuntaa ei yhtään lisätä enempää...”

7.1.2 Yhteistyö eri tahojen kanssa ja henkilöstö

Päiväkotien haastattelussa kävi ilmi että yleisimmät yhteistyötahot olivat kiertävät erityislastentarhanopettajat sekä neuvolat. Ilmiönä kiertävien erityislastentarhanopettajien tärkeys yhteistyötahona on mielenkiintoinen, sillä lähes jokainen päiväkotitoiminta ilmoitti tuen kiertävien erityislastentarhanopettajien taholta olevan liian vähäistä. Aineiston pohjalta oli myös selkeää, että monessa asiassa päiväkotien henkilöstö joutui vaatimaan eri peruspalveluja, kuten työnohjausta.

Neuvola oli tärkeä yhteistyötaho, sillä terveydenhuollon aspekti tukee tuen tarpeen huomioimista. Näin ollen päiväkotien henkilöstön ja kiertävien erityislastentarhanopettajien on mahdollista muodostaa laajempi kuva lapsen tarpeista. Kiertävät erityislastentarhanopettajat nostivat esiin myös sen, että diagnoosin tekeminen on joskus arpapeliä. Tarjotun tukimuodon toimivuus näkyy vasta käytännössä. Tästäkin syystä monen eri ammattilaisen tekemät huomiot ovat tärkeä osa laadukasta varaiskasvatusta. Lapsen kannalta paras lopputulos saadaan avoimella ja vastavuoroisella kommunikaatiolla. Toisaalta, hyvä moniammatillinen yhteistyö vaatii myös johtamista. On tärkeää, että joku pitelee niin sanotusti ”lankoja käsissään”. Kiertävät erityislastentarhanopettajat nostivat haastattelussaan esiin, että he joutuvat usein tuen tarpeista lasta autettaessa ottamaan johtajan roolin.

Yhteistyö eri päiväkotien kanssa koettiin aikapulan vuoksi haastavaksi. Tosin muutamassa haastatelluista yksiköistä, henkilöstö toivoi enemmän yhteistyötä muiden päiväkotien kanssa. Tiiviimpi yhteistyö mahdollistaisi erilaisten hyvien käytäntöjen jakamisen sekä kehittämisen tuen tarpeessa olevien lasten kanssa työskentelevien henkilöiden kesken.

Työnkierto aiheutti eriäviä mielipiteitä päiväkodeissa, joissa työtapana on käytössä. Toisaalta työnkierto on tapa vähentää työn kuormittavuutta ja mahdollistaa laajemman osaamisen päivähoitossa. Laajempi osaaminen mahdollistaa toimimisen tuen tarpeisten lasten kanssa myös äkillisissä tapauksissa. Työnkierto voi olla yksikössä myös taakka.

Toisilla ihmisillä on selkeämpi intressi toimia tuen tarpeisten lasten parissa, kun taas osa kokee haluttomuutta työskennellä haastavammissa tilanteissa ja ryhmissä. Tämä luo epäsuosituksen aselman lapsen kannalta. Eikö olisi parempi että henkilö, joka haluaa ja on motivoitunut työskentelemään tukea tarvitsevan kanssa toimisi tällaisessa lapsiryhmässä, kuin henkilö joka ei ole motivoitunut toimimaan haastavammissa tilanteissa?

7.1.3 Varhaiskasvatussuunnitelma ja -laki

Kuten teoreettisessa viitekehyksessäkin (kappale 2.2) käy ilmi, valtakunnallinen ja kunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma määrittelevät yksiköiden omia varhaiskasvatussuunnitelmia. Päiväkodit nostivatkin haastatteluissa vahvasti esiin eri tason varhaiskasvatussuunnitelman tärkeyden omaa yksikön suunnitelmaa muodostettaessa. Valtakunnalliset päätökset ja säädökset ohjaavat vahvasti toimintaa ruohonjuuritasolla. Tästä huolimatta päiväkotien on mahdollista painottaa omissa suunnitelmissaan yksikön kannalta olennaisia asioita.

Ryhmävarhaiskasvatussuunnitelmat olivat laajalti käytössä ja ne oli koettu toimivaksi työvälineeksi. Tästä nouseekin esiin kysymys, olisiko varhaiskasvatuksen laadun kannalta olennaista, että ryhmävarhaiskasvatussuunnitelmat tulisi tehdä jokaisessa päiväkodissa kaikkiin lapsiryhmiin. Loppujen lopuksi ryhmävarhaiskasvatussuunnitelma on itse ryhmää hyödyttävä väline, vaikka sen juurruttaminen toimintakulttuuriin vaatiikin aikaa.

Varhaiskasvatuslaki ei nostattanut vielä paljoa keskustelua. Tämä on ymmärrettävää, sillä lakimuutos ei ole ollut voimassa pitkään ja sen tuomia vaikutuksia on vielä vaikea arvioida. Selkeimmin esiin nousi huoli siitä, miten ryhmäkokojen muutokset vaikuttavat päiväkodin toimintaan ja tuen tarpeen huomioimiseen. Tämä näkyi myös teoreettiseen viitekehykseen nostetussa valtakunnallisessa keskustelussa.

Päiväkodeissa nousi ilmi se, että uusi laki asettaa lastentarhanopettajan suurempaan vastuuseen kuin aiemmin. Esimerkiksi varhaiskasvatuskeskustelujen käyminen vanhempien kanssa ja kasvatuskumppanuus on jaettu yhä päiväkodeissa kaikkien kasvatusvas-

tuullisten henkilöiden kesken, siitä huolimatta lainsäädännön mukaan vastuu on selkeästi painottunut lastentarhanopettajalle. Tämä sai meidät pohtimaan lain epäselvyyttä sen soveltamisalassa.

7.1.4 Resurssit ja kehittäminen

Suurin kehittämiseen ja resursseihin liittyvä tarve oli henkilöstön määrä ja sen riittämättömyys. Tämä nousi esiin sekä kiertävien erityislastentarhanopettajien että päiväkotien henkilöstöjen haastatteluista. Resurssi- ja henkilöstöpula on nähtävissä kaikilla sosiaalialan työkentillä, joten ongelma ei itsessään ole uusi. Haastattelujen pohjalta ilmeni että päiväkotien työntekijät näkevät henkilöstömäärät riittämättöminä. Heidän mielestään tämä vaikuttaa heikentävästi työn laatuun. On päivän selvää, että henkilöstön vähyys on työyhteisöä kuormittava tekijä. Itse lapsiryhmässä tehtävälle työlle jää vähemmän aikaa, tuen tarpeen havainnointiin on vähemmän mahdollisuuksia ja pedagogisten tukitoimien muodostaminen ja käyttöönotto ryhmässä on haasteellista.

Toinen osittain henkilöstön vähyteen liittyvä tekijä on koulutukset ja niiden riittämättömyys tarpeeseen nähden. Kynnys lähteä koulutuksiin on osittain suuri, sillä lapsiryhmässä täytyy olla aina lain asettama määrä aikuisia tiettyä määrää lapsia kohden. Koulutuksia järjestetään myös liian vähän, ja koulutuksien järjestämistä sitoo tiukasti kaupungin varhaiskasvatukselle asettamat talousarviot. Haastatteluissa korostui vahvasti se, että henkilöstö oli motivoitunutta käymään koulutuksissa, jos niihin on mahdollisuus. Koulutukset nähtiin tärkeänä tapana kehittää omaa työtä ja saada lisää työmenetelmiä tuen tarpeessa olevien lasten kanssa työskentelyyn.

Omat tuloksemme olivat hyvin samankaltaisia verrattuna kohdassa 5.3 esitettyjen opinnäytetöiden tutkimustuloksiin. Aiemmissä opinnäytetöissä kehittämistarve näkyi kaikkein voimakkaimmin henkilöstön määrän lisäämisessä sekä lisäkoulutuksissa. Onkin mielenkiintoista huomata, että sama kehittämistarve ilmenee voimakkaasti eri puolilla Suomea.

Työn kehittämisestä puhuttaessa vertaistuki ja työyhteisön toimivuus tuntuivat korostuvan haastatteluissa. Toimivan ja avoimen työyhteisön avulla jokaisella on mahdolli-

suus kehittää omaa työtään. Kehittäminen on etenkin niukkojen resurssien vuoksi tärkeää. Tästä syystä oli myönteistä nähdä, miten paljon esimiestasollakin henkilöstön mielipiteitä työn kehittämistä huomioitiin.

Työnohjaus aiheutti kaksijakoisia mielipiteitä. Siitä huolimatta, että työnohjaus koettiin hyödylliseksi ja tarpeelliseksi, sitä ilmeni yhteisöissä vähän. Tähän vaikuttanee suomalainen työskulttuuri, jossa työnohjaus nähdään niin sanotusti ylimääräisenä toimintana. Vaikka työnohjaus ja oman työhön liittyvän stressin purkaminen on tärkeää, sitä ei osata vaatia. Kun työnohjausta ei osata vaatia, se unohtuu helposti.

7.2 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyöprosessi alkoi talvella 2015. Kevään aikaa muodostuivat opinnäytetyön aihe, tutkielmaan liittyvät tutkimuskysymykset sekä opinnäytetyön muoto. Mietimme myös alusta alkaen sitä, miten työnjako tapahtuu mahdollisimman tasaisesti. Päädyimme siihen, että yksi meistä on vastuussa kirjoittamisesta ja kaksi muuta vastaa tiedon keräämisestä. Valitsimme pääkirjoittajan opinnäytetyölle, koska halusimme tuotetusta tekstistä mahdollisimman yhtenäisen.

Kiertäviin erityislastentarhanopettajiin olimme yhteydessä jo keväällä opinnäytetyötä suunnitellessamme. Heidän kautta saimme olennaista informaatiota opinnäytetyön käytännön toteutukseen liittyen. Kiertävät erityislastentarhanopettajat olivat toteutuksessa apuna ja tukena myös prosessin edetessä. Suunnitteluvaiheen jälkeen haimme tutkimuslupaa, jonka myöntämiseen meni paljon aikaa. Tästä huolimatta teoria-aineiston kerääminen tapahtui jo kesän aikana.

Teorian kokoaminen alkoi tiedonhankinnalla. Opinnäytetyöhömmme tietoa on löydetty sekä kirja- että elektronisista lähteistä. Käytimme myös sosiaalialan ammattiartikkeleita tiedonhaussa. Haimme näitä muun muassa ammattikorkeakoulun Nelli-tietokannasta. Opinnäytetyömme lähteinä hyödynsimme myös luonnollisesti varhaiskasvatukseen liittyvää lakia sekä valtakunnallisia varhaiskasvatukselle annettuja linjauksia.

Tiedonhankinnassa huomasimme, että tuen tarpeen huomioimisesta on tarjolla vähän tutkimuksellista tietoa. Omassa tiedonkeruussamme nousi ilmi pääosin opinnäytetöitä.

Niissäkin tutkimuksen kohteena olivat tietyt päiväkodit. Emme löytäneet opinnäyte-
töitä, joissa tuen tarvetta olisi tarkasteltu laajemmin, kuten kunnan näkökulmasta.

Tietoa etsiessämme pyrimme käyttämään lähdekriittisyyttä. Pääpainona meillä oli tie-
don tuoreus, mutta huomasimme joissakin tapauksissa, ettei kaikkea tarvitsemaamme
tietoa löytynyt alle kymmenen vuotta vanhoista lähteistä. Hyödynsimme vanhempaa
lähdemateriaalia, sillä katsoimme niistä löytyvän tiedon vielä ajankohtaiseksi.

Pienryhmässä opinnäytetyön tekeminen tuottaa haasteita aihepiirin rajaamisessa. Liian
kapea-alainen aihepiiri ei tuota syvällistä tutkimusta. Aiheen rajauksen ollessa liian
löyhä, ei opinnäytetyöstä saa muodostettua yhtenäistä kokonaisuutta. Käytimme aiheen
rajaukseen paljon aikaa. Huomioimme aiheen rajaamisen myös tiedonhaussa. Kat-
soimme että on tarkoituksenmukaisempaa esittää tieto ytimekkäästi ja selkeästi sivun
kerryttämisen sijaan.

Tutkimusluvan saamisen jälkeen aloimme olla yhteydessä päiväkoteihin. Yhteydenotot
tapahtuivat ensisijaisesti sähköpostilla. Tämä osoittautui kuitenkin yhtä päiväkotia lu-
kuun ottamatta tehottomaksi yhteydenottotavaksi. Loput opinnäytetyöhön osallistuneet
päiväkodit tavoitimmekin puhelimitse. Syksyllä muotoilimme haastattelukysymykset
kiertäville erityislastentarhanopettajille sekä päiväkotien henkilöstöille.

Haastatteluaineisto oli kerätty lokakuun loppuun mennessä. Syksyn 2015 aikana suurin
osa ajastamme kului litterointien tekemiseen. Joulukuussa saimme teemoiteltua haas-
tatteluaineiston. Tammikuussa 2016 analysoidun aineiston pohjalta teimme omat joh-
topäätöksemme tuen tarpeen huomioimisesta. Kirjasimme omat johtopäätöksemme
omaan osioonsa opinnäytetyössä. Opinnäytetyön ohjauksen pohjalta tutkielma laajentui
tammikuussa käsittelemään myös varhaiskasvatuksen yhteiskunnallista keskustelua.

Vastaukset tutkimuskysymyksiin näkyvät mielestämme selkeästi kootussa aineistossa.
Tuen tarvetta huomioidaan eriyttämällä toimintaa pienryhmiin ja havainnoimalla lapsia
sekä heidän tarpeitaan. Havainnoinnissa tukena ovat kiertävät erityislastentarhanopet-
tajat. Tuen tarpeeseen vastataan hyödyntämällä kiertävien erityislastentarhanopettajien
ehdottamia tukitoimia sekä työvälineitä. Kehittämisehdotukset liittyivät eniten koulu-
tuksen ja henkilöstön lisäämiseen. Tuen tarve ja kiertävien erityislastentarhanopettajien

määrä kohtaavat Mikkelin päivähoitossa aineiston pohjalta huonosti, koska erityislastentarhanopettajien määrä on haastateltujen henkilöiden mielestä riittämätön ilmenevään tuen tarpeeseen nähden. Henkilöstön riittämättömyys heijastuu myös kiertävien erityislastentarhanopettajien näkemyksiin siitä, miten he voivat toteuttaa omaa työtään.

Opinnäytetyötä pienryhmässä tehdessä ei voi välttyä haasteilta. Teoreettista viitekehystä muodostaessamme haasteeksi nousi se, että ammattikirjallisuudessakaan termin käyttö ei ollut johdonmukaista. Tästä johtuen opinnäytetyö muutti prosessin aikana paljon muotoaan. Alun perin opinnäytetyön oli tarkoitus käsitellä erityisen tuen tarvetta ja sen huomioimista Mikkelin päivähoitossa. Kiertävien erityislastentarhanopettajien haastattelun pohjalta ilmeni, että erityisen tuen tarpeesta puhutaan vain esiopetusikäisten lasten kohdalla. Opinnäytetyömme tarkoitus oli keskittyä päivähoitoikäisiin lapsiin. Tästä johtuen muun muassa opinnäytetyömme otsikko muuttui. Haasteena oli myös löytää sopivia päiväkoteja yhteistyöhön kanssamme.

Tutkielman tuottaminen pienryhmässä ei ollut pelkästään haastavaa, sillä pienryhmätyöskentely mahdollisti esimerkiksi monipuolisen ajatusten vaihdon. Pienryhmätyöskentelyssä vertaistuki näytteli myös suurta osaa yksilöiden jaksamisen kannalta. Työtaakkaa oli mahdollista jakaa eri osapuolten vahvuuksien mukaan. Opinnäytetyö on edennyt tasaisesti prosessin aikana, vaikka alkuperäinen esitysaikataulu ei toteutunut. Pienryhmätyöskentely on antanut myös hyvin valmiuksia laajan projektin tekemisestä ryhmässä.

Opinnäytetyöprosessin aikana olemme saaneet apua myös työelämästä. Kaksi eri lastentarhanopettajaa luki ja kommentoi opinnäytetyötämme työskentelyn aikana. Saimme heiltä kehitysehdotuksia, joiden pohjalta muokkasimme opinnäytetyötämme. Mielestämme päivähoitossa työskentelevien lastentarhanopettajien palaute auttoi opinnäytetyömme kehittämässä. Kommenttien pohjalta laajensimme johtopäätöksiämme ja lisäsimme työhön kappaleen 5.3, jossa kerrotaan aiemmista opinnäytetöistä liittyen tuen tarpeen huomioimiseen päivähoitossa. Muokkasimme myös osittain teoreettista viitekehystä. Kuten sanottu, koimme lastentarhanopettajien antaman palautteen tärkeänä, sillä saimme niin sanotusti työellemme ”tuoret silmät.” Kommenttien pohjalta pysyimme katsomaan, että teksti ja kokonaisuus on ymmärrettävä myös henkilölle, joka ei ole ollut opinnäytetyöprosessissa mukana.

7.3 Opinnäytetyö aiheen ajankohtaisuus lastentarhanopettajan työkuvan näkökulmasta

Kuten jo opinnäytetyön johdannossa kävi ilmi, kaksi pienryhmämme jäsenistä hakee tutkintoonsa lastentarhanopettajan kelpoisuutta. Tämä rajasi tutkielman aiheen koskemaan varhaiskasvatusta. Opinnäytetyö kohdennettiin tuen tarpeeseen, sillä erityiskasvatukseen liittyvästä opinnäytetyöstä hyötyi myös ryhmän kolmas jäsen.

Toisaalta, tiedonkeruun ja haastatteluiden aikana huomasimme, että aihe koskettaa laajalti koko päivähoidon työkenttää. Kuten kiertävien erityislastentarhanopettajien (Kiertävät erityislastentarhanopettajat 2015) nousi ilmi, Mikkeli alueella tuen tarvetta ilmenee noin 10–12 % päivähoitoikäisistä lapsista. Lukema on valtakunnallisesti verrattuna suuri. Tämä näkyy myös käytännössä: siitä huolimatta että Mikkeliissä on tuen tarpeeseen selvästi profiloituneita päiväkoteja, löytyy tuen tarpeisia lapsia myös muista päiväkodeista.

Lastentarhanopettajan työkuvaan ajatellen on tärkeää tiedostaa tuen tarpeen laaja-alainen ilmeneminen. Työelämään siirryttäessä on hyvin mahdollista, että lastentarhanopettaja työllistyy yksikköön, jossa on tukea tarvitsevia lapsia. Työnkierto aiheuttaa myös sen, että usein työskentely näissä ryhmissä tulee väistämättä eteen. Tästä syystä ymmärrys yleisimmistä tuen tarpeen muodoista ja Mikkelin päiväkotien mahdollisuuksista vastata tuen tarpeeseen ovat hyödyllisiä näkökulmia lastentarhanopettajan työtehtäviin valmistuvalle sosionomille.

7.4 Jatkotutkimusehdotukset

Aineistostamme esiin nousseiden teemojen pohjalta aihetta voisi tutkia monipuolisemmin ja eri näkökulmista. Selkeä huomion arvoinen aihepiiri oli kiertävien erityislastentarhanopettajien ja päiväkotien näkemuserot käytettävissä olevista resursseista tuen tarpeeseen vastaamiseen liittyen. Opinnäytetyöhömmä keräämään aineiston perusteella kiertävä erityislastentarhanopettajat sekä päiväkotien henkilöstö kokivat resurssien riittävyyden hyvin eri tavoin. Jatkotutkimuksessa voisi tarkastella sitä, mistä nämä erot johtuvat.

Jatkotutkimusta voisi tehdä myös päiväkotien alueellisista eroista, ja siitä mitä vaikutuksia päiväkodin sijainnilla on tuen tarpeeseen vastaamiseen. Toisaalta erityisvarhaiskasvatusta voisi tarkastella myös ottamalla näkökulmaksi kunnallisen sekä yksityisen sektorin eroavaisuudet tuen tarpeeseen vastaamisessa. Selkeä tarve lisäkoulutukselle toisi esiin myös jatkotutkimusmahdollisuuden liittyen koulutusresursseihin ja kaupungin taloudelliseen kykyyn vastata tähän tarpeeseen.

Aspektina jatkotutkimuksissa voisi käyttää myös maahanmuuttajaperheiden kasvua asiakaskunnassa. Aihe olisi hyvä jatkotutkimuksen kannalta, koska maahanmuuttajaperheiden määrä päivähoitossa lisääntyy jatkuvasti. Tähän vaikuttaa myös selkeästi muun muassa Suosaaren perustettu vastaanottokeskus, jossa suurin osa asiakkaista on lapsiperheitä. Tähän liittyen myös tulkkipalvelujen kehittäminen on hyvä jatkotutkimuksen suunta, sillä tulkkaukset on tärkeä osa maahanmuuttajataustaisille perheille suunnattua varhaiskasvatusta.

Tuen tarpeen muutosta voisi tutkia myös pitkittäistutkimuksella. Kiertävien erityislastentarhanopettajien mukaan tuen tarve on pysynyt määrällisesti samana viime vuosina. Yhtenä näkökulma voisi hyödyntää erilaisten tuen tarpeiden ilmenemistä. Uutena ilmiönä on noussut aistinsäätelyyn ja tunnetaitoihin liittyvät haasteet. Tämän ilmiön syiden ja seurausten havainnointi voisi olla mahdollisesti hyvin hedelmällinen aihe tutkielmalle.

Samoin uusien apuvälineiden tuottaminen kehittyvän teknologian avulla on mahdollinen tutkielman aihe. Kiertävät erityislastentarhanopettajat vahvasti teknologian kehityksen ja järjestelmien sähköistämisen osaksi työn kehittämistä. He hyödyntävät esimerkiksi työssään iPadeja. Aiheesta on mahdollista tehdä joko laadullinen tai toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallisessa opinnäytetyössä olisi mahdollista kehitellä esimerkiksi erilaisia pelejä tai sovelluksia lasten käyttöön. Lapset oppivat käyttämään myös teknologiaa vuosi vuodelta nuorempina, joten mielenkiintoinen näkökulma tutkimukselle voisi olla se, millä tavoin kehitys vaikuttaa lasten puheen ja vuorovaikutustaitojen kehittymiseen. Tai toisaalta, onko teknologian kehityksellä vaikutusta lasten kasvuun.

LÄHTEET

Adenius-Jokivuori, Merja, Aro, Tuija, Poikkeus, Anna-Maija 2003. Sosiaaliset taidot. Teoksessa Ahonen, Timo, Aro, Tuija, Ketonen, Ritva, Siiskonen, Tiina (toim.) *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. Juva: WS Bookwell Oy.

Ahdelma, Jukka 2016. Ryhmäkoko jakaa Mikkelin päättäjät. Länsi-Savo. 2.2.2016, 7.

Ahonen Timo & Viholainen Helena 2003. Motoriikka. Teoksessa Ahonen, Timo, Aro, Tuija, Ketonen, Ritva, Siiskonen, Tiina (toim.) *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. Juva: WS Bookwell Oy.

Alijoki, Alisa & Pihlaja, Päivi 2012. Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisen tuen tarpeiden näkökulmasta. Teoksessa Hujala, Eva & Turja, Leena (toim.) 2012. *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Juva: Bookwell Oy.

Aro, Tuija 2003. Itsesäätely ja tarkkaavaisuus. Teoksessa Ahonen, Timo, Aro, Tuija, Ketonen, Ritva, Siiskonen, Tiina (toim.) *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. Juva: WS Bookwell Oy.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Eskola, Riitta & Seppänen, Ritva-Liisa 2004. Karkeamotoriikka. Teoksessa Korpela, Raija & Nieminen, Pirkko (toim.) *Leikkitarkkailu. Käsikirja lapsen toiminnallisen kehityksen arvioimiseksi. Psykologiapalveluiden kehittämissyksikön julkaisu 4/2004*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Pula 2009. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kiertävät erityislastentarhanopettajat 2015. Haastattelu 9.9.2015. Kiertävät erityislastentarhanopettajat. Mikkelin kaupunki.

Koivunen, Pirjo-Leena & Lehtinen Taisto 2015. Kasvu Kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Juva: Biikwell Oy.

Lasten päivähoito 2013 –Kuntakyselyn osaraportti, 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti. PDF-tiedosto. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116231/Tr16_14.pdf?sequence=4. Päivitetty 17.6.2014. Luettu 6.11.2015.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Finlex. WWW-julkaisu. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L7P3EI>. Ei päivästietoja. Luettu 12.1.2016.

Liiten, Marjukka 2015. Päiväkotiryhmät kasvavat jo ensi vuonna. Helsingin Sanomat. 29.8.2015, A17.

Mikkelin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012. PDF-tiedosto. http://www.mikkeli.fi/sites/mikkeli.fi/files/atoms/files/mikkelin_kaupungin_varhaiskasvatussuunnitelma_2012_0.pdf. Ei päivästietoja. Luettu 23.8.2015.

Miller, Lucy Jane, Robinson, JoAnn, Moulton, Debra 2004. Sensory Modulation Dysfunction: Identification in Early Childhood. Teoksessa DelCarmen-Wiggins, Rebecca, Carter, Alice (toim.) Handbook of infant, toddler, and preschool mental health assessment. New York: Oxford University Press.

Pihlaja, Päivi 2005. Varhaiserityiskasvatus suomalaisessa päivähoitossa. Helsinki: XGS Kuntatalo.

Pirilä, Silja 2004. Sosioemotionaaliset toiminnot. Teoksessa Korpela, Raija & Nieminen, Pirkko (toim.) Leikkitarkkailu. Käsikirja lapsen toiminnallisen kehityksen arvioimiseksi. Psykologiapalveluiden kehittämisyksikön julkaisuja 4/2004. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Raittila, Elina. Rantakylään kaavallaan suurta päiväkotia. Länsi-Savo. 4.10.2015, 7.

THL 2015. Lasten avohuollon tukitoimet. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. WW-julkaisu. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet>. Päivitetty 2.9.2015. Luettu 12.1.2016

Valtion periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Sosiaali- ja terveysministeriö 2002. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9. Pdf-tiedosto. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/113591/kasvatus.pdf?sequence=1>.

Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36. WWW-julkaisu. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>. Päivitetty 8.5.2015. Luettu 1.8.2015.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Stakes 2005. Oppaita 56. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vihavainen, Suvi 2015. Ryhmäkokojen kasvu kauhistuttaa. Helsingin Sanomat 5.6.2015, A11.

Pirjo Vartiainen, Varhaiskasvatusjohtaja

Mikkelin kaupunki

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Olemme Tiina-Elisa Astikainen, Reetta Kauppinen sekä Tiina Kauppinen. Olemme sosionomiopiskelijoita (AMK) Mikkelin Ammattikorkeakoulusta. Haemme tutkimuslupaa varhaiskasvatusaiheiseen opinnäytetyöhön. Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia lapsen erityisen tuen tarpeen huomioimista Mikkelin alueen päivähoidossa. Opinnäytetyön on tarkoitus valmistua joulukuussa 2015.

Opinnäytetyö on laadullinen ja aineistonkeruu suoritetaan haastatteluilla. Haastateltavina ovat päiväkotien henkilöstö sekä kiertävät erityislastentarhanopettajat. Haastattelujen pohjalta pyritään kartoittamaan päiväkotien kyky vastata erityisen tuen tarpeeseen. Haastattelujen avulla pyritään myös selvittämään, millaisia kehittämiskohtia päiväkotien henkilöstö sekä kiertävät erityislastentarhanopettajat näkevät työssä.

Opinnäytetyön tekijöinä meitä sitoo vaitiolovelvollisuus ja kaikkia haastattelujen kautta saatuja tietoja käsitellään luottamuksellisesti ja ammattikorkeakoulun eettisten ohjeiden mukaisesti. Haastateltavien työntekijöiden henkilöllisyydet eivät tule ilmi opinnäytetyössä, ja henkilöihin viitataan ammattinimikkeen kautta. Opinnäytetyössä ei käytetä päiväkodeista tunnistetietoja. Opinnäytetyön ohjaavana opettaja toimii Arja Salakka.

Anomme Teiltä ystävällisesti lupaa opinnäytetyön tutkimukselle.

Ystävällisin terveisin

Tiina-Elisa Astikainen

Reetta Kauppinen

Tiina Kauppinen

Sosiaalialan koulutusohjelma (AMK)

Mikkeli
Varhaiskasvatusjohtaja
Muut päätökset

Ote viranhaltijapäätöksestä
19.08.2015

1 (3)
§ 12

MliDno-2015-314

Tutkimuslupa / Lapsen erityisen tuen tarpeen huomioiminen päiväkodeissa

Mikkelin Ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat Tiina-Elisa Astikainen, Reetta Kauppinen sekä Tiina Kauppinen anovat tutkimuslupaa opinnäytetyötä varten. Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia lapsen erityisen tuen tarpeen huomioimista Mikkelin kunnallisissa päiväkodeissa.

Opinnäytetyö on laadullinen ja aineiston keruu suoritetaan haastatteluilla. Haastateltavina ovat päiväkotien henkilöstö sekä kiertävät erityislastentarhanopettajat. Kiertäville erityislastentarhanopettajille toteutetaan ryhmähaastattelu. Haastattelujen pohjalta pyritään kartoittamaan päiväkotien kyky ja keinot vastata erityisen tuen tarpeeseen. Haastattelujen avulla pyritään myös selvittämään, millaisia kehittämiskohtia päiväkotien henkilöstö sekä kiertävät erityislastentarhanopettajat näkevät työssä. Opinnäytetyön on tarkoitus valmistua joulukuussa 2015.

Päätöksen peruste

Mikkelin kaupungin sivistustoimen toimintasääntö 5.2.2.

Päätös

Myönnän Tiina-Elisa Astikaiselle, Reetta Kauppiselle ja Tiina Kauppiselle tutkimusluvan asiakohdassa mainitun tutkielman tekemistä varten edellyttäen, että he noudattavat ehdotonta salassapitovelvollisuutta kerättävässä aineistossa mahdollisesti esiin tulevien yksilöä tai perhettä koskevien seikkojen suhteen. Lisäksi edellytetään, että yksi kappale tutkielmasta luovutetaan varhaiskasvatusjohtajan käyttöön.

Tiedoksi

Tiina-Elisa Astikainen, Reetta Kauppinen, Tiina Kauppinen, kiertävät erityislastentarhanopettajat, kasvatus- ja opetusjohtaja

Mikkeli
Varhaiskasvatusjohtaja
Muut päätökset

Ote viranhaltijapäätöksestä
19.08.2015

2 (3)
§ 12

Allekirjoitus

Pirjo Varti

Pirjo Vartiainen, varhaiskasvatusjohtaja

Viranhaltijapäätös pidetään nähtävillä 21.8.2015 sivistustoimen varhaiskasvatuksessa, os. Maaherrankatu 9-11, 3 krs Mikkeli.

Otteen viranhaltijapäätöksestä oikeaksi todistaa

Mikkelissä 19, 8 2015

Satu Komppa

Satu Komppa
toimistos sihteeri

Tiedoksianto asianosaiselle

Tiina-Elisa Astikainen, Reetta Kauppinen, Tiina Kauppinen, kiertävät erityislastentarhanopettajat, kasvatus- ja opetusjohtaja

LIITE 3.
KIRJE PÄIVÄKODEILLE

Tervehdys!

Olemme kolme sosiaalialan opiskelijaa Mikkelin Ammattikorkeakoululta. Teemme opinnäytetyötä liittyen erityisen tuen tarpeen huomioimiseen Mikkelin kaupungin päiväkodeissa. Meille on myönnetty Mikkelin kaupungin puolesta tutkimuslupa opinnäytetyölle. Tarkoituksenamme on keskittyä haastattelemaan arkisin aukiolevia päiväkoteja, joissa on erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Opinnäytetyössä keskitytään alle esikouluikäisiin lapsiin.

Tiedustelisimmekin siis Teidän halukkuuttanne ja mahdollisuuksianne ottaa osaa opinnäytetyöhömmme. Haastattelemmme osallistuvien päiväkotien työntekijöitä henkilökohtaisesti. Toiveenamme olisi saada haastatella vähintään yhtä lastentarhanopettajaa sekä lastenhoitajaa, jotka työskentelevät erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa. Haastattelut on tarkoitus toteuttaa syys-lokakuun aikana. Voimme myös laittaa haastattelukysymykset Teille etukäteen.

Tämän sähköpostin liitteistä löytyy opinnäytetyömme tutkimussuunnitelma.

Toivoisimme että mahdolliset yhteydenotot tapahtuisivat tähän sähköpostiosoitteeseen: Reetta.Kauppinen@edu.mamk.fi

Ystävällisin Terveisin ja Pikaista Yhteydenottoa Toivoen,

Tiina-Elisa Astikainen
Reetta Kauppinen
Tiina Kauppinen
Mikkelin Ammattikorkeakoulu

**KIERTÄVIEN ERITYISLASTENTARHANOPETTAJIEN
HAASTATTELUKYSYMYKSET**

Kiertävien erityislastentarhanopettajien haastattelu:

Erityisen tuen tarpeen määrittely:

- Miten Mikkelin kaupunki linjaa erityisen tuen tarpeen varhaiskasvatuksessa?
- Miten linjaatte erityisen tuen tarpeen omassa työssänne?
- Kuinka paljon erityisen tuen päätöksen omaavia lapsia on tällä hetkellä Mikkelin kaupungin päivähoidossa?
 - Onko erityisen tuen tarve kasvanut viime vuosina?
 - Millä perusteilla erityisen tuen tarpeen päätös tehdään Mikkelin päivähoidossa?
 - Miten erityisen tuen tarpeen prosessi etenee?
 - Kuka / ketkä tekevät lopullisen päätöksen erityisen tuen tarpeesta?
 - Kuinka usein tuen tarve arvioidaan uudelleen? Kuinka tuen antaminen lopetetaan jos erityisen tuen tarvetta ei enää ilmene?
 - Tarjotaanko lapselle minkäänlaista erityistukea ennen virallista päätöstä?
- Minkä tyyppistä erityisen tuen tarvetta Mikkelin päivähoidossa esiintyy?
 - Ilmeneekö jokin tietty erityisen tuen tarpeen muoto muita enemmän?
 - Onko erityisen tuen tarpeen muodoissa eroja tyttöjen ja poikien välillä?
 - Mitä konkreettisia tuen muotoja Mikkelin päivähoidossa ja teillä on käytössä?
- Vaikuttaako lapsen erityisen tuen tarve siihen, mihin päiväkotiin hän menee?
- Vaikuttaako päivähoidon muoto (vuorohoito/perhepäivähoito/yksityinen päiväkotitavallinen päivähoito) erityisen tuen tarpeen huomioimiseen?

Varhaiskasvatussuunnitelma & Varhaiskasvatuslaki:

- Kuinka usein Mikkelin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään?
- Vaikuttavatko päiväkotien omat varhaiskasvatussuunnitelmat erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa tehtävään työhön?
 - Millä tavoin?
- Kuinka moniammatillinen yhteistyö näkyy työssänne?
- Millä tavoin uudistettu varhaiskasvatuslaki on vaikuttanut työskentelytapoihinne?
- Onko uudella varhaiskasvatuslailla ollut vaikutusta koko erityisvarhaiskasvatuksen työkenttään? Millä tavoin?

**KIERTÄVIEN ERITYISLASTENTARHANOPETTAJIEN
HAASTATTELUKYSYMYKSET**

Resurssit ja Kehittäminen:

-Millaisia resursseja Mikkelin kaupungilla on vastata erityisen tuen tarpeeseen? (resursseilla tarkoitetaan tässä yhteydessä rahallista tukea/ henkilöstön riittävyyttä/työssä käytettäviä apuvälineitä/ aikaa / ynnä muita mahdollisia resursseiksi käsitettäviä laadukkaan työn tekemiseen tarvittavia asioita tai aspekteja. Kirjoittajan huom.)

- Ovatko käytössänne olevat resurssit mielestänne riittäviä erityisen tuen tarpeeseen verrattuna?
- Minkälaisia resursseja kaipaisitte enemmän työhönne? Onko olemassa uusia resurssienmuotoja joita toivoisitte otettavan käyttöön Mikkelin päivähoidossa?

-Onko resurssien tarve kasvanut viime vuosien aikana?

-Minkälaista työnohjausta saatte?

- Onko kiertäville erityislastentarhan opettajille tarjottava työnohjaus riittävää työn vaativuuteen verrattuna?

-Millä tavoin annettujen tukimuotojen vaikutusta arvioidaan?

-Millä tavoin erityisen tuen tarpeen parissa tehtävää työtä kehitetään?

- Ketkä osallistuvat työn kehittämiseen?

-Miten erityisen tuen tarpeen parissa tehtävää työtä on kehitetty vuosien aikana?

-Mitä kehittämistarpeita näette toiminnassa tällä hetkellä?

PÄIVÄKOTIEN HAASTATTELUKYSYMYKSET

Päiväkotien haastattelukysymykset:

Tuen tarve:

Miten määrittelette tuen tarpeen päiväkodissanne?

Miten tuen tarve näkyy päiväkodin toiminnassa?

Montako tukea tarvitsevaa lasta päiväkodissanne on asiakkaana?

Onko tuen tarve huomioitu erillisryhmänä vai yhtenäistetyillä ryhmillä?

Minkä kokoisia ryhmiä päiväkodissanne on ja millä perusteella ryhmäkoot on muodostettu?

Miten konkreettisia tuen muotoja teillä on käytettävissä?

Yhteistyö:

Mitkä ovat tärkeimmät yhteistyötahonne omasta mielestänne?

Kuinka tiivistä yhteistyö on keltojen kanssa?

Miten moniammatillinen yhteistyö näkyy päiväkodin toiminnassa?

Kuinka vanhempia osallistetaan lasta koskevilla asioilla?

Miten lapsen ääni kuuluu varhaiskasvatuksessa?

Henkilöstö:

Kuinka moni henkilökunnastanne työskentelee tuen tarpeessa olevien lasten kanssa?

Minkälaisia ammattivaatimuksia tuen tarpeessa olevien lasten kanssa työskentely vaatii?

Missä asiakirjoissa ammattivaatimukset on määritelty?

Varhaiskasvatussuunnitelma:

Miten varhaiskasvatussuunnitelmassanne huomioidaan tuen tarve?

Kuinka usein varhaiskasvatussuunnitelmanne päivitetään?

Kuka on vastuussa varhaiskasvatussuunnitelman päivittämisestä?

Miten Mikkelin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma näkyy teidän omassa varhaiskasvatussuunnitelmassanne?

Varhaiskasvatustilanne:

Miten uusi varhaiskasvatustilanne on vaikuttanut toimintaanne?

PÄIVÄKOTIEN HAASTATTELUKYSYMYKSET

Miten uusi varhaiskasvatuslaki vaikuttaa kykyynne huomioida tuen tarve päiväkodissanne?
Helpottaako se tuen tarpeen arvioimista vai kenties vaikeuttaa?

Resurssit ja Kehittäminen:

Mitä kehittäisitte päiväkodissanne tuen tarpeeseen liittyen?

- Miten työn kehittäminen tapahtuu?
- Kuka vastaa työn kehittämisestä ja ketkä osallistuvat kehittämistyöhön?

Millaisia resursseja teillä on vastata erityisen tuen tarpeeseen? (resursseilla tarkoitetaan tässä yhteydessä rahallista tukea/ henkilöstön riittävyyttä/työssä käytettäviä apuvälineitä/ aikaa / ynnä muita mahdollisia resursseiksi käsitettäviä laadukkaan työn tekemiseen tarvittavia asioita tai aspekteja.)

- Ovatko käytössänne olevat resurssit mielestänne riittäviä tuen tarpeeseen verrattuna?
- Minkälaisia resursseja kaipaisitte enemmän työhönne? Onko olemassa uusia resurssimuotoja joita toivoisitte otettavan käyttöön teidän päiväkodissanne?

Onko tukea tarvitsevien lasten kanssa työskenteleville tarjottava työnohjaus riittävää työn vaatavuuteen verrattuna?

